

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Θ. ΖΩΡΑ

Τακτικού καθηγητοῦ τῆς Μεσαιωνικῆς καὶ Νεωτέρας Ἑλληνικῆς Φιλολογίας
Διευθυντοῦ τοῦ Σπουδαστηρίου Βυζαντινῆς καὶ Νεοελληνικῆς Φιλολογίας

Α. ΜΑΖΑΡΑΚΗΣ ΚΑΙ Ν. ΘΩΜΑΖΑΙΟΣ

(ἀνέκδοτος ἀλληλογραφία)

Εἰς τὰ κατάλοιπα τοῦ Θωμαζαίου τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Φλωρεντίας¹ σώζεται πλουσία ἀλληλογραφία, ἀνταλλαγεῖσα μεταξὺ τοῦ Δαλματοῦ φιλολόγου καὶ τοῦ γνωστοῦ Ἑλλήνος ἱερωμένου Ἀνθίμου Μαζαράκη².

Ὁ Ἀνθιμος Μαζαράκης, κατὰ κόσμον Ἀπόστολος, υἱὸς τοῦ ἱερέως Ἀνδρέου, ἐγεννήθη εἰς Ληξούριον τὸ 1800 (κατ' ἄλλους τὸ 1801). Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς θρησκευτικὰς σπουδὰς, τὸ δὲ 1818 ἐφοίτησεν εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἀμα τῇ ἐκρήξει τῆς Ἐπαναστάσεως, ἔσπευσε νὰ συμμετάσχη εἰς αὐτήν. Βραδύτερον, μεταβάς εἰς Κέρκυραν, συνεπλήρωσε τὰς σπουδὰς του εἰς τὸ Ἱεροσπουδαστήριον καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας³, τὸ δὲ 1831 ἔτυχε τοῦ διδακτορικοῦ διπλώματος.

Ἐπιστρέψας εἰς τὴν ἰδιαιτέραν του πατρίδα, ἤσκησεν ἐπιτυχῶς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, ἐχειροτονήθη δὲ καὶ ἱερεὺς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου Παρθενίου. Μεταβάς εἰς Βενετίαν, προσελήφθη τὸ 1841, τῇ ὑποδείξει τοῦ Κωνσταντίνου Τυπάλδου Ἰακωβάτου, ἵνα διδάξῃ εἰς τὸ Φλαγγινιανὸν Φροντιστήριον⁴. Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ — ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐκήρυξεν ἐπὶ μακρὸν τὸν λόγον τοῦ

1. Περί τῶν ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Φλωρεντίας καταλοίπων τοῦ Θωμαζαίου, βλ. Γ. Θ. Ζώρ α, Ἑπτανησιακὰ Μελετήματα, τόμ. Β', Ἀθῆναι 1959, σελ. 248 ἐπ.

2. Λεπτομερεστεράς περὶ τοῦ Ἀνθίμου Μαζαράκη βιογραφικὰς εἰδήσεις, βλ. προχειρῶς ἐν Ἡ λ. Τ σ ι τ σ έ λ η, Κεφαλληνιακὰ σύμμικτα, Α', Ἐν Ἀθήναις 1904, σελ. 363 - 370.

3. Περί τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας καὶ τῆς ἐν αὐτῇ ὁργανώσεως τῶν θεολογικῶν σπουδῶν, βλ. Γ. καὶ Β. Σ α λ β ά ν ο υ, Ἡ Ἰόνιος Ἀκαδημία, ὁ ἰδρυτὴς αὐτῆς κόμης Γύλφορδ, οἱ καθηγηταὶ καὶ σπουδασταὶ αὐτῆς, Ἀθῆναι 1949.

4. Περί τοῦ Φλαγγινιανοῦ Φροντιστηρίου καὶ τῶν ἐν αὐτῷ διδασκάντων, βλ. Κ. Μ έ ρ τ ζ ι ο υ, Θωμᾶς Φλαγγίνης καὶ ὁ Μικρὸς Ἑλληνομνήμων, Ἐν Ἀθήναις 1939.

Θεοῦ — ἀνέπτυξεν ἐξαιρετικὴν δρασιν, συνετέλεσε δὲ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ὁργάνωσιν καὶ τὴν εὐρυθμον ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς παροικίας λειτουργίαν κοινωφελῶν ἰδρυμάτων¹.

Φυλακισθεὶς ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν δι' ὁμιλίαν του, θεωρηθεῖσαν, ἔνεκα τῶν φιλελευθέρων ἰδεῶν, ἐπαναστατικὴν κατὰ τῆς τότε δεσποτικῆς Αὐστριακῆς Κυβερνήσεως, ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν Ἰταλίαν καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν γενέτειραν, ἔνθα συνέχισε καὶ πάλιν τὸ διδακτικὸν αὐτοῦ ἔργον, μὴ δυνηθεὶς ὁμως, παρὰ τὰς μακρὰς ἐνεργείας του, νὰ ἐπιτύχῃ διορισμὸν εἰς τὴν θέσιν διευθυντοῦ τῆς Πετριτσείου Σχολῆς².

Μετά τινας ἀμφιταλαντεύσεις καὶ βαθύτατα ἀπογοητευμένος ἐκ τῶν πραγμάτων τῆς πατρίδος του, ἐδέχθη τὸν διορισμὸν εἰς τὴν θέσιν τοῦ διευθυντοῦ τῆς ἀπὸ τοῦ 1831 ἰδρυθείσης ἐν Χάλκῃ Ἑμπορικῆς Σχολῆς³, ἥτις ὑπὸ τὴν φωτισμένην καθοδήγησιν αὐτοῦ ἐσημείωσε μεγάλην πρόοδον. Ἐν τῇ Σχολῇ ταύτῃ (μὲ μικρὰν μόνον διακοπὴν) ἐδίδαξεν ἐπὶ μακρὰ ἔτη, ἀπὸ τοῦ 1851 μέχρι τοῦ 1868.

Τὴν 1ην Μαΐου 1866, ἐπὶ πατριάρχου Σωφρονίου τοῦ Γ', ὁ Μαζαράκης ἐγένετο μητροπολίτης Σελευκείας. Ἀπέθανε δὲ τὴν 20ὴν Μαΐου 1868 καὶ ἐτάφη ἐν τῇ αὐλῇ τῆς Σχολῆς, διὰ τὴν ὁποίαν τοσοῦτον ἐμόχθησε καὶ τὴν ὁποίαν μεθ' ὑπερηφανείας καὶ ἱκανοποιήσεως εἶδεν ἀκμάζουσιν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του.

Διεκρίθη διὰ τὴν βαθεῖαν αὐτοῦ μόρφωσιν καὶ τὴν μεγάλην ἐργατικότητα, καρπὸς τῆς ὁποίας ὑπῆρξαν πολλὰ μελέται, ὁμιλίας καὶ ἄρθρα, δημοσιευθέντα κατὰ καιροὺς αὐτοτελῶς ἢ εἰς τὸν περιοδικὸν τύπον. Μεταξὺ τούτων ἰδιαίτερος σημαντικὸν εἶναι τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον « Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας » σύγγραμμα⁴, τὸ ὁποῖον μετεφράσθη ἰταλιστὶ ὑπὸ τοῦ Θωμαζαίου⁵, καὶ περὶ τοῦ ὁποίου ἐπανειλημμένως γίνεται λόγος εἰς τὴν δημοσιευομένην κατωτέρω ἀλληλογραφίαν.

1. Ἡλ. Τσιτσέλη, Κεφαλληνιακὰ σύμμικτα, ἐνθ' ἄν., σελ. 364.

2. Ἐπὶ τοῦ θέματος πολυτίμους πληροφορίας παρέχει ἡ δημοσιευομένη ἀλληλογραφία Μαζαράκη - Θωμαζαίου.

3. Πλείονας πληροφορίας περὶ τῆς σχολῆς ταύτης βλ. προχείρως ἐν G. Chasiotis, L'Instruction publique chez les Grecs, Paris 1881, σελ. 77 καὶ ἐν τῷ ἄρθρῳ « Ἀποδημητοῦ ἀναμνήσεις », Πανδώρα 1862, σελ. 199 - 200.

4. Ὁ ἀκριβὴς τίτλος τοῦ ἔργου ἔχει ὡς ἀκολούθως : « Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, συγγραφεῖσαι ὑπὸ Ἀνθίμου Μαζαράκη ἱερέως καὶ διδασκάλου τοῦ Φλαγγινianoῦ Φροντιστηρίου, Ἐν Βενετίᾳ, Ἐκ τῆς ἑλληνικῆς τυπογραφίας τοῦ Φοίνικος, 1843 » (σελίδες 672).

5. Ὁ ἀκριβὴς τίτλος τῆς μεταφράσεως τοῦ ἔργου ἔχει ὡς ἀκολούθως : « Vite degli uomini illustri dell'isola di Cefalonia scritte da Antimo Masarachi sacerdote, e maestro nel Collegio Flanginiano, tradotte dal greco in italiano da N. Tommaseo, Venezia 1843, Co'tipi di Gio. Cecchini e comp. » (σελ. XVI+526).

* *

Ἡ μεταξύ τοῦ Μαζαράκη καὶ τοῦ Θωμαζαίου στενὴ φιλία χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς διαμονῆς ἀμφοτέρων εἰς Βενετίαν, ἰδίᾳ δὲ ἀφ' οὗτου ὁ Δαλματὸς φιλόλογος, ἐπιθυμῶν, εἰς ἡλικίαν 38 πλέον ἑτῶν, νὰ ἐκμάθῃ τὴν ἑλληνικὴν, ἤρχισε σχετικὰ μαθήματα, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Μαζαράκη, μετὰ χαρᾶς ἀνταποκρινομένου εἰς τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἤδη περιφανοῦς φιλέλληρος.

Σὺν τῷ χρόνῳ ὁ Θωμαζαῖος ἐπέτυχεν, ὄχι μόνον νὰ κατανοῇ τελείως τὴν ἑλληνικὴν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τινος εὐχερείας νὰ γράφῃ αὐτήν, ὡς μαρτυρεῖ καὶ σειρὰ συντόμων δοκιμῶν¹, τὰ καλύτερα τῶν ὁποίων περιελήφθησαν βραδύτερον εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον « Scintille » δημοσιευθεῖσαν συλλογὴν πεζογραφημάτων περὶ ποικίλα φιλογολικά καὶ γενικοῦ περιεχομένου θέματα². Γράφει ὁ ἴδιος : « Αὐταὶ εἶναι ἀπλᾶι ἀσκήσεις διορθωθεῖσαι μὲ τὴν φιλικὴν φροντίδα τοῦ διδασκάλου μου πατρὸς Ἀνθίμου Μαζαράκη, Κεφαλλήνος. Εἰς τὴν δημοσίευσιν τινῶν ἐξ αὐτῶν μὲ ὥθησεν ἡ ἐπιθυμία νὰ δεῖξω ποίαν νέαν κατεύθυνσιν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀκολουθήσῃ ἡ γλῶσσα τῶν συγχρόνων Ἑλλήνων, ἐνοῦσα εἰς κοινὴν ἁρμονίαν τὴν νέαν γραμματικὴν καὶ τὸ παλαιὸν ὕφος, τὸ νέον σῶμα καὶ τὸ ἀρχαῖον πνεῦμα »³.

Ἡ μεταξύ τῶν δύο ἀνδρῶν φιλία ἐπεξετάθη καὶ εἰς στενὴν συνεργασίαν ἐπὶ ποικίλων θεμάτων, ἰδίᾳ ὅτε ὁ μὲν Θωμαζαῖος ἀνέλαβε νὰ μεταφράσῃ εἰς τὴν ἰταλικὴν τὸ περὶ τῶν ἐνδόξων Κεφαλλήνων σύγγραμμα τοῦ Μαζαράκη, ὁ δὲ τελευταῖος ἐπροθυμοποιήθη νὰ παρᾶσχῃ χρῆσιμους εἰς τὸν Θωμαζαῖον γλωσσικὰς καὶ πραγματικὰς πληροφορίας κατὰ τὴν ὑπ' αὐτοῦ ἔκδοσιν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν τῆς χώρας μας. Τῆς μακροχρονίου φιλίας καὶ εἰλικρινοῦς συνεργασίας ταύτης μαρτυρίαν ἀποτελεῖ ἡ δημοσιευομένη ἀλληλογραφία.

Ἡ ἀλληλογραφία αὕτη σύγκειται τὸ μὲν ἐξ ἐπιστολῶν, τὰς ὁποίας οὗτοι ἀντιῆλλαξαν, ὅτε, κατὰ τὴν περιπετειώδη ζωὴν των, εὐρέθησαν μακρὰν ἀλλήλων, τὸ δὲ ἐκ προχείρων σημειωμάτων, τὰ ὁποῖα οὗτοι ἀπέστειλαν διὰ χειρὸς κομιστοῦ, ὅτε, κατὰ τὴν περίοδον τῆς στενῆς συνεργασίας των, κατ' ὅλησαν ἀμφοτέροι εἰς Βενετίαν.

1. Βλ. Γ. Θ. Ζώρ α, Ἑλληνικαὶ σελίδες τοῦ Θωμαζαίου, Νέον Κράτος, ἔτος Β', Ὀκτώβριος - Νοέμβριος 1938, σελ. 1152 ἐπ. (= Ἑπτανησιακὰ μελετήματα, τόμ. Β', ἐνθ' ἀν., σελ. 300 ἐπ.).

2. Ἡ συλλογὴ « Scintille », ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Βενετίᾳ τὸ 1841, ἀνεδημοσιεύθη δὲ τὸ 1916 (ὑπὸ τοῦ ἐκδ. οἴκου Carabba, Lanciano, ἐπιμελείᾳ V. De Angelis).

3. Βλ. εἰσαγωγὴν τοῦ Θωμαζαίου εἰς « Scintille », καὶ Γ. Θ. Ζώρ α, Ἑπτανησιακὰ μελετήματα, τόμ. Β', ἐνθ' ἀν., σελ. 303.

Αἱ ἐπιστολαὶ εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον τοῦ Μαζαράκη, ἐνῶ τοῦ Θωμαζαΐου σφύζονται μόνον πρόχειρά τινα σχέδια ἀποσταλείσων πρὸς τὸν φίλον του ἐπιστολῶν¹.

Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ἡ ἀλληλογραφία διεξήγετο εἰς τὴν ἑλληνικὴν, καὶ τοῦτο, ἵνα παρέχεται ἡ εὐκαιρία γλωσσικῆς ἀσκήσεως εἰς τὸν μαθητὴν. Βραδύτερον ὅμως, ὁ Μαζαράκης ἤρchiσε χρησιμοποιῶν τὴν ἰταλικήν, ἵνα διευκολύνῃ τὴν ἀνάγνωσιν εἰς τὸν ἀπὸ προϋούσαν στέρησιν τῆς δράσεως προσβληθέντα Δαλματὸν φιλέλληνα².

Ἡ ἀλληλογραφία, ἀναφερομένη εἰς τὰ ἔτη 1840 μέχρι 1853, ἀφορᾷ εἰς ποικίλα θέματα ἱστορικοῦ καὶ φιλολογικοῦ χαρακτῆρος ἢ καὶ εἰς καθαρῶς βιογραφικὰς περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τῶν δύο φίλων πληροφορίας. Αὗται παρουσιάζουν σημαντικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὸν μελετητὴν τῆς νεωτέρας γραμματείας μας, ὥς καὶ διὰ τὸν βιογράφον τῶν δύο τούτων ἀνδρῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἐν γένει δρᾶσις κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ὑπῆρξεν ἀξιόλογος διὰ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῆς χώρας μας³.

Πλὴν τῶν ἐπιστολῶν, σφύζονται καὶ ἱκανὰ εἰς ἀριθμὸν πρόχειρα καὶ συνήθως σύντομα σημειώματα⁴, τὰ ὁποῖα, ὥς ἐλέγχθη, οἱ δύο φίλοι ἀντήλλαξαν καθ' ἣν ἐποχὴν διέμενον ἀμφοτέροι ἐν Βενετίᾳ, ἀπέστελλον δὲ διὰ χειρὸς κομιστοῦ, ὅστις ἐνίοτε καὶ ἐπέστρεφεν ἀμέσως, φέρων τὴν ἀπάντησιν⁵.

Δὲν ἔχουν ἡμερομηνίαν ἀποστολῆς⁶, εἶναι ὅμως προφανὲς ὅτι ἐγράφησαν κατὰ τὰ ἔτη 1842-1843⁷, ἡ δὲ σειρὰ αὐτῶν δύναται νὰ καθορισθῇ ἐπὶ τῇ βάσει ἐσωτερικῶν στοιχείων ἢ ἄλλων ἐνδείξεων⁸.

Τὰ σημειώματα ταῦτα, τὰ ὁποῖα ἀπὸ καθαρῶς ἱστορικῆς καὶ φιλολο-

1. Πληροφοροῦμαι ὅτι αἱ ἀποσταλεῖσαι ὑπὸ τοῦ Θωμαζαΐου πρὸς τὸν Μαζαράκη ἐπιστολαί, ἱκαναί εἰς ἀριθμὸν, σφύζονται καὶ ὅτι πρόκειται νὰ δημοσιευθοῦν προσεχῶς.

2. Ἐνωρίς ὁ Θωμαζαΐος προσεβλήθη ἐξ ἀσθενείας τῶν ὀφθαλμῶν, ἵτις εἶχεν ὡς συνέπειαν τὴν προοδευτικὴν ἐλάττωσιν τῆς δράσεως μέχρι τῆς πλήρους τυφλώσεως.

3. Τὴν μεταξὺ Μαζαράκη καὶ Θωμαζαΐου ἀλληλογραφίαν ἐδημοσιεύσαμεν ἡδὴ εἰς προγενεστέραν μελέτην (βλ. Παρνασσός, τόμ. Ε', 1963, τεύχη 1-2).

4. Τὰ σημειώματα ταῦτα ἔχουν γραφῇ εἰς μικρὰ τεμάχια χάρτου, ἐξ ὁλοκλήρου σχεδὸν εἰς ἑλληνικὴν γλῶσσαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἤσκειτο τότε ὁ Θωμαζαΐος.

5. Εἴς τινα σημειώματα ἀναφέρεται σαφῶς ὅτι ὁ κομιστὴς θὰ ἀναμείνῃ τὴν ἀπάντησιν.

6. Ἡ ἐνδείξις τῆς ἡμερομηνίας ἦτο ὅλως περιττή, ἐφ' ὅσον ταῦτα ἀπεστέλλοντο διὰ κομιστοῦ αὐθιμερόν.

7. Κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα συμπίπτει ἡ ἐκδοσις τῆς συλλογῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ὑπὸ τοῦ Θωμαζαΐου ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῶν βιογραφικῶν τῶν ἐνδόξων Κεφαλλήνων ὑπὸ τοῦ Μαζαράκη, ὥς καὶ ἡ ὑπὸ τοῦ Θωμαζαΐου μετάφρασις αὐτῶν.

8. Προσπάθησα νὰ κατατάξω χρονολογικῶς τὰ σημειώματα, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν προοδευτικὴν σειρὰν τῶν σελίδων τῶν συγγραμμάτων, εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται ταῦτα.

γικής απόψεως παρουσιάζουν σημαντικώτερον τῶν ἐπιστολῶν ἐνδιαφέρον, καθότι παρέχουν πολλὰς ἀξιολόγους πληροφορίας καὶ διασαφηνίζουν εἰς πολλὰ σημεῖα τὰ ἔργα τῶν δύο ἀνδρῶν¹, δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν εἰς τρεῖς κατηγορίας, ἥτοι τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν συλλογὴν τῶν δημοτικῶν μας τραγουδιῶν ὑπὸ τοῦ Θωμαζαίου, εἰς τὰς βιογραφίας ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας ὑπὸ τοῦ Μαζαράκη καί, τέλος, εἰς θέματα ποικίλου περιεχομένου².

1. Σημειώματα ἀφορῶντα εἰς τὴν δημοτικὴν ποίησιν.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι ὁ Δαλματὸς φιλόλογος ὑπῆρξεν εἰλικρινὴς φιλέλλην καὶ ἔνθερμος μελετητὴς τῆς δημοτικῆς ποιήσεως τῆς χώρας μας³, ὥς καὶ ἄλλων χωρῶν, καὶ ὅτι τὸ 1842 ἐξέδωκε συλλογὴν δημοτικῶν τραγουδιῶν⁴ τῆς Τοσκάνης, τῆς Κορσικῆς, τῆς Ἰλλυρίας καὶ τῆς Ἑλλάδος⁵. Τὰ ἑλληνικὰ τραγούδια καταλαμβάνουν τὸν τρίτον τόμον τῆς συλλογῆς⁶, ὅστις περιέχει⁷ ἐν μέρει ἐπανέκδοσιν τραγουδιῶν περιλαμβανομένων εἰς προηγουμένας συλλογὰς καὶ ἐν μέρει ἔκδοσιν ἀνεκδότων τραγουδιῶν, παραχωρηθέντων ἐκ μέρους θαυμαστῶν τῆς πρωτοβουλίας τοῦ Θωμαζαίου. Τὴν συλλογὴν τῶν ποιημάτων του ὁ ἐκδότης συνδεδεσε μὲ ἰταλικὴν μετάφρασιν καὶ σχόλια, εἰς τὴν σύνταξιν τῶν ὁποίων πολῦτιμος ὑπῆρξεν ἡ βοήθεια καὶ αἱ ὑποδείξεις τῶν Ἑλλήνων φίλων του⁸.

1. Ἡ γνωριμία τῶν σημειωμάτων τούτων εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐρευναν καὶ φιλολογικὴν μελέτην τῶν μνημονευθέντων ἔργων τοῦ Θωμαζαίου καὶ τοῦ Μαζαράκη.

2. Σημειώματά τινα ἀναφέρονται ταυτοχρόνως εἰς τὰς δύο ἢ καὶ τὰς τρεῖς κατηγορίας.

3. Βλ. Γ. Θ. Ζώρ α, Ἑπτανησιακὰ Μελετήματα, τόμ. Β', ἐνθ' ἄν., σελ. 291 ἐπ.

4. Περὶ τῆς ἐκδόσεως ταύτης καὶ τῆς πρὸς τὴν δημοτικὴν ποίησιν ἐν γένει ἀγάπης τοῦ Θωμαζαίου βλ. τὴν εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Ρώμης ὑποβληθεῖσαν τὸ 1960 ἐναίσιμον διατριβὴν τῆς μαθητρίας μου Augusta Busico, Tommaseo e la Grecia.

5. Ὁ πλήρης τίτλος τῆς συλλογῆς ἔχει οὕτω: «Canti popolari toscani, corsi, illirici, greci, raccolti e illustrati da N. Tommaseo con opuscolo originale del medesimo autore. Venezia 1841-1842 dallo stabilimento tipografico enciclopedico di Girolamo Tasso».

6. Ἡ συλλογὴ τῶν ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν περιέχεται εἰς τὸν τρίτον τόμον ἐκδοθέντα τὸ 1842. Τὸ ἔργον μνημονεύομεν κατωτέρω ἐν συντομίᾳ «Canti».

7. Ἡ συλλογὴ ἑλληνικῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἐπανεξεδόθη ἐπανεκδομένης, βλ. Nicolò Tommaseo, Canti greci, a cura di Pavolini, Milano, Demos Sandron editore ἀ.χ. — Ἐπίσης Nicolò Tommaseo, Canti popolari greci a cura di G. Martellotti, Giulio Einaudi editore, Torino 1943.

8. Τοὺς φίλους του, οἵτινες ἐπροθυμοποιήθησαν νὰ συγκεντρώσουν καὶ ἀποστείλουν συλλογὰς δημοτικῶν τραγουδιῶν, ὁ Θωμαζαῖος μνημονεύει εἰς τὸν κατωτέρω ἀναδημοσιευόμενον πρόλογον τῆς συλλογῆς του.

Ἰδιαίτερώς σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ συνδρομὴ καὶ συνεργασία τοῦ Μαζαράκη, ὅστις δὲν ἠρκέσθη μόνον εἰς τὴν συγκέντρωσιν τραγουδιῶν¹ καὶ τὴν ὑπόδειξιν ἐρμηνευτικῶν σχολίων², ἀλλὰ καὶ προθύμως ἐδέχθη τὸ οὐχὶ ἐλαφρὸν φορτίον τῆς διορθώσεως τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων, ἡ δὲ συνεργασία τοῦ ὑπῆρξε τόσον σημαντικὴ, ὥστε ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως αὐτὸς ὁ Θωμαζαῖος γράφει, ὅτι ἄνευ τῆς συνδρομῆς τοῦ φίλου του ἡ ἔκδοσις « δὲν θὰ ἔβλεπε ποτὲ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος »³.

Γράφει ὁ Θωμαζαῖος : « Approfittai della raccolta del dotto Fauriel, che primo e con più delicato senno trascelse e illustrò i greci canti, poi di quelle del Kind e del Josse, e di Nauplia. Di nuovi (e di questi soli reco il testo), tanti da dare al mio libro freschezza di novità, mi furon cortesi Andrea Mustoxidi, erudito elegante, che primo ebbe di tali raccolte il concetto ; Dionigi Solomos, poeta che nel linguaggio del popolo infuse le delicatezze dell'arte ; Marco Renieri, ch'io amo ; il padre Antimo Massarachi senza l'aiuto del quale non uscirebbe questa raccolta alla luce. Mi facciano i Greci degno d'altri simili doni, e così rimeritino l'affetto che fin da' primi anni mi scaldò riconoscente alla patria d'Eschilo, del Grisostomo, del Canari »⁴.

Καὶ τῷ ὄντι, ἐκτὸς τῆς ἄλλης συνεργασίας διὰ τὴν συγκέντρωσιν καὶ τὴν κατάταξιν τοῦ περιεχομένου τῆς συλλογῆς, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐκτυπώσεως ταύτης, ὁ Θωμαζαῖος ἀπέστειλε πρὸς τὸν φίλον του τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια, τὰ ὁποῖα οὗτος ἐπέστρεψε μετὰ τὴν διόρθωσιν, προσθέτων εἰς αὐτὰ τυχὸν παρατηρήσεις καὶ ὑποδείξεις.

Συχνάκις ὅμως ὁ Θωμαζαῖος συνώδευε τὰ δοκίμια μὲ ἐρωτήματα, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ Μαζαράκης ἀπήντα ἀμέσως, χρησιμοποιῶν τὰ αὐτὰ ση-

1. Βλ. ἀνωτέρω.

2. Πλὴν τοῦ προλόγου εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς συλλογῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ὁ Θωμαζαῖος ἀναφέρει πολλάκις εἰς τὸ ἔργον του τὸν Μαζαράκην· βλ. 31 : « Alcuni versi alla fine rechiamo noi, datici dal Padre Antimo Massarachi », σελ. 190, σημ. 4 : « Degli ultimi versi il Fauriel non dà il testo ma il senso. Così supplisce il padre Antimo Massarachi, che nella sua scuola in Cefalonia commentava i grandi antichi colle canzoni della misera plebe, e queste con quelli », σελ. 201, σημ. 1 : « Il P. Massarachi supplisce così », σελ. 234, σημ. 4 : « In una copia datami dal padre Antimo Massarachi leggesi qui », σελ. 235, σημ. 1 : « Il padre Massarachi supplisce così », σελ. 277, σημ. 1 : « I segnati con asterisco sono aggiunti dal Padre Antimo Massarachi », σελ. 432 : « Questa parte del canto, da una copia scorretta e mancante, così riferisce il padre Antimo Massarachi ». Ἐπίσης ἀναφέρει πολλάκις ποιήματα ἐκ Κεφαλληνίας καὶ Λευκάδος, τὰ ὁποῖα εἶχε προηθεύσει ὁ Μαζαράκης.

3. Βλ. πρόλογον εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς συλλογῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν.

4. Πρόλογος Al lettore (Canti, σελ. 5).

μειώματα, καὶ παρέχων τὰς ἀναγκαίαις διευκρινήσεις παραπλεύρως ἢ ὑπὸ τὰ ἐρωτήματα τοῦ φιλέλληνος ἐκδότου¹. Τὰ ἀνταλλαγέντα σημειώματα ταῦτα πρέπει νὰ ἦσαν πολυάριθμα, διεσώθησαν ὅμως μόνον ὀλίγα, ἐνῶ τὰ περισσότερα ἀπωλέσθησαν.

* *

Ὁ Μαζαράκης, ἀπαντῶν εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν τοῦ Θωμαζαίου, ἐρμηνεύει τὴν σημασίαν τῆς λέξεως "βάσιμα", καὶ ὑποδεικνύει τὴν διόρθωσιν στίχων δημοτικοῦ τραγουδιοῦ.

² Ἰδοὺ τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος :

« βάσιμα ² μετερχόμενος
βάσιμα = fondati

ὁ στίχος "τῇ βάνει κτλ."³ διορθώνεται "βάνει τῆς Ἥλιο κτλ."⁴ καὶ ὁ "τί εἶδε παπᾶς κτλ. : παπᾶς τὴν εἶδε κ' ἔσφαλε" »⁵.

* *

Ὁ Θωμαζαῖος ἐρωτᾷ τὸν Μαζαράκην ἂν εἰς τὸ ἐν σελ. 59, σημ. 3, δημοσιευόμενον ποίημα :

περιβόλι μου ἀργιομένο,
μαργαριτοσπαρμένο,
πῶχρeis γύρου γύρου ἀρτάναις,
καὶ στή μέση μαντζουράναις⁶ κλπ.

εἶναι ὀρθὴ ἡ μετάφρασις τῆς λέξεως "ἀργιομένο", ὁ δὲ Μαζαράκης συνιστᾷ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν λέξιν διὰ τοῦ "ὀργωμένο" καὶ νὰ τὴν μεταφράσῃ "ben

1. Πρὸς διάκρισιν, διὰ μὲν τὰ ὑπὸ τοῦ Θωμαζαίου γραφόμενα χρησιμοποιούμεν τυπογραφικὰ στοιχεῖα κυρτά, διὰ δὲ τὰ ὑπὸ τοῦ Μαζαράκη τὰ συνήθη στοιχεῖα.

2. Ἡ λέξις « βάσιμος » ἀπαντᾷ ἐπανειλημμένως καὶ εἰς τὰς « Βιογραφίας τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας » τοῦ Μαζαράκη.

3. Οἱ στίχοι ἀνήκουν εἰς τὸ ἐν σελ. 109-110 τῆς συλλογῆς τοῦ Θωμαζαίου δημοσιευόμενον δημοτικὸν τραγούδι.

4. Τελικῶς ὁ Θωμαζαῖος διετύπωσεν ὡς ἑξῆς τὸν στίχον (Canti, σελ. 110, στίχ. 16) :

τῇ βάνει τ' Ἥλιο πρόσωπο, καὶ τὸ φεγγάρι στήθη.

5. Τελικῶς ὁ Θωμαζαῖος διετύπωσεν ὡς ἑξῆς τὸν στίχον (Canti, σελ. 110, στίχ. 21) :

τ' εἶδε παπᾶς δὲν ἔψαλλε, διάκος δὲν ἔλειτούργα.

6. Canti, σελ. 59, σημ. 3.

coltivato''¹. 'Επίσης παρατηρεῖ ὅτι καλυτέρα μεταφρασὶς τοῦ ὅρου "ἀρτάναις" εἶναι "vasi con fiori", ἐνῶ ὁ Θωμαζαΐος μεταφράζει "ringhiere (con fiori)"². παρέχει ἐπίσης καὶ τινες σχετικὰς πληροφορίας.

'Ιδου τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος :

« Παρατηρεῖτε σὰς παρακαλῶ εἰς τὴν σελίδα τὴν 59 τοῦτο τὸ ἀργιό-
μένο ἐὰν εἶναι καλὰ μεταφρασμένο.

Μὲ φαίνεται ὅτι ἤθελεν εἶσθαι καλῆτερον νὰ μεταφρασθῇ ben coltivato διότι ἡμεῖς τὸ λέγομεν ὀργωμένο, da ὀργώνω dὸ l'ultima mano di coltura.

Παρομοίως νομίζω ὅτι καὶ τὸ ἀρτάναις εἶναι ἀρμοδιώτερον νὰ ἐξηγηθῇ vasi con fiori, διότι κάμνει ἀντίθεσιν μὲ τὸ μαντζουράναις. Εἰς τὰ περιβόλια ὁλόγυρα καὶ ἐπάνω εἰς τὰ τεῖχη ἔχουν ἢ ἀληθῆ ἀνθη εἰς γάστρας ἢ μαρμάρινα ».

*
* *

Ὁ Μαζαράκης, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Θωμαζαΐος εἶχεν ἀποστείλει τὰ σχετικὰ δοκίμια, τοῦ ὑποδεικνύει τὴν ἀνάγκην διορθώσεως ἑνὸς στίχου εἰς τὴν σελ. 71³ καὶ δύο στίχων εἰς τὴν σελ. 72⁴. Δὲν γνωρίζομεν ποία ἦτο ἡ προηγουμένη διατύπωσις, βέβαιον εἶναι, ὅτι ὁ Θωμαζαΐος υἱοθέτησε τὴν ὑπὸ δεῖξιν τοῦ φίλου, μὲ ἐπουσιώδεις διαφορὰς κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν.

'Ιδου τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος τοῦ Μαζαράκη :

« Εἰς τὴν 71 σελ. ὁ ἐξῆς στίχ. εἶναι ἐσφαλμένος καὶ διορθοῦται οὕτως :

"στὴν κάμαραν ὁποῦ 'μαι ἐγώ, εἶναι καὶ τρία κρεββάτια"⁵.
εἰς τὴν 72 :

"Γλίγωρα φέρε τ' ἄλογο γλίγωρα σέλλωσέ το
Νὰ βάλω ἐπάνω τὸ Λενιό⁶, νὰ πάη 'στὴν 'Αθήνα" »⁷.

1. Ὁ Θωμαζαΐος δὲν ἐδέχθη τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Μαζαράκη διετήρησε τὸν τύπον « ἀργιόμένο » καὶ μετέφρασε « ameno ».

2. Ἀντὶ « vasi con fiori », ὁ Θωμαζαΐος μετέφρασε « ringhiere (con fiori) ».

3. Canti, σελ. 71, στίχ. 19.

4. Canti, σελ. 72, στίχ. 17 - 18.

5. Ὁ Θωμαζαΐος ἐξέδωκεν ὡς ἀκολούθως :

'Σ τὴν κάμαραν ὁποῦ 'μαι ἐγώ, εἶναι καὶ τρία κρεββάτια.

6. Μετὰ τὴν λέξιν ἐπάνω, ὁ Μαζαράκης, προφανῶς ἔνεκα συγχύσεως πρὸς τὸν προηγούμενον στίχον ἐπανάλαβε τὴν λέξιν τ' ἄλογο, τὴν ὁποίαν κατόπιν διεγραψεν.

7. Ὁ Θωμαζαΐος ἐξέδωκεν ὡς ἀκολούθως :

Γλίγωρα φέρε τ' ἄλογο, γλίγωρα σέλλωσέτο,
Νὰ βάλω ἐπάνω τὸ Λενιό, νὰ πάη στὴν 'Αθήνα.

* *

Εἰς παρατήρησιν τοῦ Θωμαζαΐου, ὅτι εἰς τὸ ἐν σελ. 77, σημ. 4¹, δημοσιευόμενον ποίημα ἢ διατύπωσις “τί εἶναι ἦχος ποῦ γίνεται” δὲν εἶναι ἱκανοποιητική, ὁ Μαζαράκης προτείνει τρεῖς διορθώσεις, ἐξ ὧν ὁ φίλος του υἱοθετεῖ τὴν πρώτην, ἥτοι “τί κτύπος εἶν’ ποῦ γίνεται”. Ἐν συνεχείᾳ ὁ Μαζαράκης ὑποδεικνύει ὅτι, ἐν σελ. 78², εἰς τὸν στίχ. “νά ’τος καὶ ὁ Γιάννος πῶρχεται ’πὸ μέσα ἀπὸ τοὺς Τούρκους”³, ἀντὶ “co’ prigionii”, ὡς εἶχεν ἀρχικῶς μεταφράσει ὁ Θωμαζαΐος, πρέπει νὰ μεταφρασθῇ “dal mezzo dei disfatti turchi che lui continuò d’inseguirli”.

Ἴδου τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος :

« Σ. 77

τοῦτο τοῦτο, δὲν εἶναι ἀρμονικόν, τί νὰ βάλωμεν ;

τί εἶναι ἦχος ποῦ γίνεται

ἀρμοδιώτερον εἶναι νὰ γραφθῇ “Τί κτύπος εἶν’ ποῦ γίνεται”, ἢ “τί θόρυβος ποῦ γίνεται”, ἢ “τί μουγκρισμός ποῦ γίνεται”⁴.

σελ. 78. co’ prigionii = με φαίνεται ὅτι ἤτον καλῆτερον νὰ μεταφρασθῇ, dal mezzo dei disfatti turchi che lui continuò d’inseguirli⁵. Τοῦτο μᾶς τὸ φανερόναι τὸ βαμμένο σπαθί ».

* *

Ὁ Μαζαράκης ὑποδεικνύει διόρθωσιν στίχου ἐν σελ. 85⁶, πρὸς μερικὴν ἀποκατάστασιν. Ἀγνοοῦμεν τὴν ἀρχικὴν διατύπωσιν τοῦ στίχου, πάντως ὁ Θωμαζαΐος ἀπεδέχθη τὴν ὑποδειχθεῖσαν διόρθωσιν.

Τὸ σημείωμα τοῦ Μαζαράκη ἔχει ὡς ἀκολούθως :

1. Canti, σελ. 77, σημ. 4.

2. Canti, σελ. 78, στίχ. 10 καὶ 19.

3. Τὸ ὅλον χωρίον ἔχει οὕτω :

Νά ’τος καὶ ὁ Γιάννος πῶρχεται ’πὸ μέσα ἀπὸ τοὺς Τούρκους,

Μὲ τ’ ἄλογο του παίζοντας, με τὸ σπαθὶ βαμμένον.

4. Τελικῶς ὁ Θωμαζαΐος διετύπωσε τὸν στίχον ὡς ἀκολούθως :

Τί κτύπος εἶν’ ποῦ γίνεται καὶ βρονταριά μεγάλη ;

5. Ὁ Θωμαζαΐος μετέφρασεν ὡς ἑξῆς :

Ma ecco Gianni che viene di mezzo a’ Turchi,
Sul suo cavallo saltando, con la spada in sangue.

6. Canti, σελ. 85, σημ. 7 (τρίτον δίστιχον).

«ὁ δεύτερος στίχος εἰς τὴν 85 σελ. εἶναι ἐσφαλμένος ἐπειδὴ τὸν λείπουν δύο συλλαβαί. Διορθώσατε λοιπὸν οὕτω: “ἔχεις δυὸ μάτια ὥμορφα, μαῦρα ὅσ᾽ ἀντὶ τὴν ἐλούλα” »¹.

* *

Ὁ Θωμαζαῖος ὑποβάλλει ἐρωτήματα εἰς τὸν Μαζαράκη διὰ τὴν καλύτεραν ἔκδοσιν δύο ποιημάτων, δημοσιευομένων εἰς τὰς σελ. 108² καὶ 112³ τῆς συλλογῆς, μὲ τὴν παρακλῆσιν νὰ τύχη ἀμέσου ἀπαντήσεως, διότι ὡς γράφει “βιάζονται”, προφανῶς οἱ τυπογράφοι. Ὁ Μαζαράκης προβαίνει εἰς τὴν διόρθωσιν τῶν στίχων, ὑποδεικνύων τὴν καλύτεραν διατύπωσιν:

Τὸ ὀλιγόλογον σημείωμα ἔχει οὕτω:

« 108 π' ἄλλον, ἢ μ' ἄλλον
112 κάτζη, ὅχι κάτζω

Βιάζονται

108 καλήτερα Μ' ἄλλον⁴
112 πρέπει νὰ διορθωθῇ = “Ἄς κάτζη”⁵.
Τὰ ἐδιώρθωσα καὶ τὰ δύω ».

* *

Ὁ Θωμαζαῖος, ἀναφερόμενος εἰς δίστιχον, δημοσιευόμενον ἐν σελ. 117⁶, παρατηρεῖ, ὅτι ἀπωλέσθησαν οἱ δύο στίχοι, ἐξ ὧν τὸν μὲν πρῶτον κατῳρίθωσε νὰ συμπληρώσῃ, δὲν δύναται ὅμως νὰ “σχηματίσῃ” τὸν δεύτερον, ἀπὸ τὸν ὅποιον διεσώθη μόνον τὸ τέλος “γλυκοφιλήματα”, καὶ παρακαλεῖ τὸν Μαζαράκη, ὅπως φροντίσῃ διὰ τὴν συμπλήρωσιν καὶ ἐπιστρέψῃ τὸ δοκίμιον ἐντὸς τῆς ἐσπέρας. Ὁ Μαζαράκης προβαίνει εἰς τὴν συμπλήρωσιν οὕτω: “πῶς νὰ σοῦ λησμονήσω τὰ γλυκοφιλήματα”. Ἀκολούθως ὑποδει-

1. Ὁ Θωμαζαῖος ἐξέδωκεν ὡς ἀκολούθως τὸ δίστιχον:

Εἶσαι κοντὴ κοντούττικη ὅσ᾽ ἀντὶ τὴν τρανταφυλλοῦλα,
ἔχεις δυὸ μάτια ὥμορφα, μαῦρα ὅσ᾽ ἀντὶ τὴν ἐλούλα.

2. Canti, σελ. 108, σημ. 1.

3. Canti, σελ. 112, στίχ. 16.

4. Ὁ στίχος ἐκδίδεται οὕτω:

Μ' ἄλλον ἐστεφανώθηκε ἡ ἀγαπητικιά μου.

5. Ὁ στίχος ἐκδίδεται οὕτω:

Γιατὶ γαμπρός της γένομαι, κι' ἄς κάτζη νὰ μ' εὐκιέται.

6. Canti, σελ. 117, σημ. 3.

κνύει την ανάγκην αντικαταστάσεως ἐν σελ. 118¹ τῆς λέξεως “ἀρνήθη” διὰ τῆς “ἄφησ”, πρὸς ἀποκατάστασιν δημοσιευομένου ὑπερμέτρου στίχου. Ὁ Θωμαζαῖος νιοθέτησεν ἀμφοτέρως τὰς ὑποδείξεις.

Ἴδου τὸ περιεχόμενον τοῦ σημειώματος :

« p. 117. ἐχάστηκαν² δύο στίχοι ἀκριβοὶ
Οὐρανὸς εἶσαι μὲ τ' ἄστρο, θάλασσα μὲ κύματα
τὸν δεύτερον δὲν ἤξεύρω³ νὰ τὸν σχηματίσω. Δὲν εἶναι⁴ καθὼς βλέπετε
τὸ μέτρον τὸ κανονικόν. Τελειώνει — γλυκοφιλήματα.
Παρακαλῶ νὰ τ' ἀφήσετε ἀπόψε⁵.

117 πῶς νὰ σοῦ τὰ λησμονήσω τὰ γλυκοφιλήματα⁶.

118 Δὲν τὴν ἀρνήθη κτλ. : περισσεύει μία συλλαβή. Διορθώνεται οὕτω
Δὲν τὴν ἄφησ' ἕνας γέρος 'ποῦ 'ταν ἑκατὸ χρονῶν »⁷.

* *

Κατὰ τὴν διόρθωσιν τῶν δοκιμίων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὸ τραγούδι τοῦ Χρόνη, ἐν σελ. 200-201⁸, ὁ Μαζαράκης προσέθεσε στίχους τινὰς εἰς τὸ τέλος τοῦ κειμένου τοῦ ποιήματος, τοὺς ὁποίους ὁ Θωμαζαῖος ἐδημοσίευσεν ἐν σημειώσει⁹ μὲ τὴν παρατήρησιν : “Il P.(adre) Massarachi supprime così”. Τὴν ἀποστολὴν τῶν στίχων τούτων ὁ Μαζαράκης συνώδευσε μὲ τὸ ἐξῆς σημείωμα :

« Ἰδέ, φίλε Θωμαζέε, τοὺς ἐξῆς στίχους μου¹⁰, ὡς τέλος εἰς τὸ

1. Canti, σελ. 118, σημ. 2.

2. Μετὰ τὴν λέξιν ἐχάστηκαν ὁ Θωμαζαῖος διέγραψε τὸ ἄρθρον « οἱ ».

3. Ὁ Θωμαζαῖος γράφει : ἰξεύρω.

4. Μετὰ τὴν λέξιν εἶναι, ὁ Θωμαζαῖος διέγραψε τὴν λέξιν πῶς.

5. Δηλ. ὁ Θωμαζαῖος παρακαλεῖ τὸν Μαζαράκη νὰ τοῦ ἐπιστρέψῃ τὸ σημεῖωμα μὲ τὰς διορθώσεις ἐντὸς τῆς ἐσπέρας.

6. Τὸ ὅλον δίστιχον ἐκδίδεται οὕτω :

Οὐρανὸς εἶσαι μὲ τ' ἄστρο, θάλασσα μὲ κύματα,
Πῶς νὰ σοῦ τ' ἀλησμονήσω τὰ γλυκοφιλήματα.

7. Τὸ ὅλον δίστιχον ἐκδίδεται οὕτω :

Δὲν τὴν ἄφησ' ἕνας γέρος, 'ποῦ 'ταν ἑκατὸ χρονῶν,
Καὶ 'γὼ νέος παλλικαράκι, πῶς νὰ τὴν ἀπαρνηθῶ ;

8. Canti, σελ. 200-201. Τὸ τραγούδι δημοσιεύεται ὑπὸ τὸν τίτλον « La bisaccia ».

9. Canti, σελ. 201, σημ. 1.

10. Οἱ ὑπὸ τοῦ Μαζαράκη ἀποσταλέντες στίχοι ἔχουν ὡς ἐξῆς :

Κι' ὁ νοῦς του ἐσκοτείνιασε, ὡσὰν θεργιὸ μουνγκρίζει,
Χύνεται μὲ γυμνὸ σπαθὶ 'στῶν ἄπιστων τ' ἀσκέργια,
Σφάτ' Ἀρβανίταις δώδεκα καὶ δυὸ μπουλουμπασάδες,
Χύνει τὸ αἷμα 'σὰν νερό, καὶ χορτασμὸ δὲν ἔχει.

τραγῳδί τοῦ Χρόνη, τοὺς ὁποίους μὲ ὑπηγόρευσεν ἡ φρίκη διαγραφομένη ἀπὸ τὴν ἀνάγνωσιν.

Ἄ(νθιμος) Μ(αζαράκης) ».

*
**

Ὁ Θωμαζαῖος παρακαλεῖ τὸν Μαζαράκην νὰ διορθώσῃ καὶ ἐρμηνεύσῃ στίχον, τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ συλλάβῃ τὸ νόημα, ὃ δὲ Μαζαράκης ὑποδεικνύει διόρθωσιν τοῦ στίχου καὶ ἐξηγεῖ τὴν σημασίαν.

Τὸ σημείωμα ἔχει ὥς ἐξῆς :

« κ' ἔπαρ' καὶ τὴν γυναῖκα σου
καὶ σύρε καμηλιά σου ¹

δὲν τὸ καταλαβαίνω ²

“κ' ἔπαρ' καὶ τὴν γυναῖκα σου σύρε καμηδουλιά σου” ³.

Διορθώσατε τοιοῦτοτρόπως τὸν στίχον διότι εἶναι χωρὶς ἀρμονίαν καὶ σκοτεινός. Τὸ νόημα εἶναι : “Prendi ⁴ anche la tua moglie e vadi a far le tue cose” ⁵.

*
**

Ὁ Θωμαζαῖος, ἀναφερόμενος εἰς στίχον, δημοσιευόμενον ἐν σελ. 297 ⁶, ἐρωτᾷ τὸν Μαζαράκην ἂν πρέπη νὰ γράψῃ “τρυναῖς” ἢ “τυριαῖς”, οὗτος δὲ ἀπαντᾷ ὅτι τὸ ὀρθὸν εἶναι “τρυναῖς” (ἐκ τοῦ τυρινές), παρέχει δὲ σχετικὰς πληροφορίας περὶ τῶν διατάξεων τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τὸ σημείωμα ἔχει ὥς ἐξῆς :

« τριναῖς, ἢ τυριαῖς, τὸ σάββατο ; ⁷

1. Ὁ στίχος ἀνήκει εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον « Fratello e sorella » ποίημα (Canti, ἐνθ' ἀν., σελ. 246).

2. Ὁ Θωμαζαῖος παρατηρεῖ, ὅτι, ὡς ἔχει διατυπωθῇ ὁ στίχος, εἶναι δι' αὐτὸν δυσνόητος.

3. Τελικῶς ὁ Θωμαζαῖος υἱοθέτησε τὴν γραφὴν τοῦ Μαζαράκη :

Κ' ἔπαρ' καὶ τὴν γυναῖκα σου, σύρε καμηδουλιά σου

(Canti, ἐνθ' ἀν., σελ. 246, στίχ. 19)

βλ. συγγενῆ στίχον καὶ ἐν σελ. 155, στίχ. 11 :

Καὶ σύ, ἄνδρα μου προσκαιρνέ, σύρε, κάμε δουλειά σου.

4. Ὁ Μαζαράκης γράφει « predi ».

5. Ὁ Θωμαζαῖος μεταφράζει οὕτω :

e prendi tua moglie, e vattene a' fatti tuoi

(Canti, ἐνθ' ἀν., σελ. 245, στίχ. 7)

6. Canti, σελ. 297, στίχ. 29.

7. Ὁ πλήρης στίχος ἔχει οὕτω :

Τῆς Ἀποκριαῖς, καὶ τῆς Τριναῖς, καὶ τῶν Ἀγῶν Θεοδώρων.

Πρέπει νὰ γραφθῇ τριναῖς ἐκ τοῦ τυρινάς, δηλαδὴ ἡμέρας εἰς τὰς ὁποίας, κατὰ τὴν διάταξιν τῆς Ἐκκλησίας τρώγεται μόνον τυρίον (cacio), βούτυρον, αὐγὰ καὶ ὀψάρια»¹.

* * *

Εἰς σημείωμά του ὁ Μαζαράκης ἀπαντᾷ εἰς ἐρωτήματα, τὰ ὁποῖα ὁ Θωμαζαῖος τοῦ εἶχεν ὑποβάλει δι' ἀπολεσθείσης ἐπιστολῆς. Ἀφοροῦν δὲ ταῦτα εἰς τὰ ἐξῆς σημεία: ἐν σελ. 359·360² ὁ Μαζαράκης ἐφρόντισε νὰ διορθώσῃ τὰ καταχωριζόμενα ἐν ὑποσημειώσει ὀνόματα γνωστῶν Κλεφτῶν, ἐν σελ. 366³ παρέχει ἐρμηνείαν περὶ τῆς λέξεως "ζλάπια", τὴν ὁποίαν ὁ Θωμαζαῖος ἀντικατέστησε βραδύτερον διὰ τῆς λέξεως "ἀλούπια", ἐν σελ. 375⁴ ἐξηγεῖ τὴν παραγωγὴν τοῦ ὀνόματος Παναρίτης.

Ἴδου τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος :

« Ἐδιώρθωσα ἀπὸ τὰ ὀνόματα τῶν Κλεπτῶν ὅσα ἐνθυμούμουν⁵. Τὸ ζλάπια ὑποθέτω νὰ εἶναι κατὰ ἀποκοπὴν ἀπὸ τὸ κοινῶς λεγόμενον ζουλάπια ἢ ἀλούπια, ἐκ τοῦ Lurì⁶. Ζουλάπια δὲ λέγονται κοινῶς ὅλα τὰ σαρκοφάγα ζῶα⁷.

Τὸ Παναρίτην ὑποθέτω ἐπώνυμον ἐκ τοῦ Πανάρετος ἢ κατὰ παραφθοράν ἐκ τοῦ Παναγιώτης, ἢ ἐκ τοῦ Πανορίτης, ὁ τρέχων εἰς ὅλα τὰ ὄρη⁸.

Τὸν δεύτερον φάκελον σᾶς τὸν δίδω εἰς τὸ πρόγευμά σας διότι ἐξ αἰτίας τοῦ κεφαλοπόνου δὲν ἐτελείωσα ὀλίγον, ὅπου λείπει ἀκόμη»⁹.

1. Ὁ Θωμαζαῖος ἠκολούθησε τὴν ὑπόδειξιν τοῦ Μαζαράκη.

2. Canti, σελ. 359, σημ. 6.

3. Canti, σελ. 366, στίχ. 21.

4. Canti, σελ. 375, σημ. 3.

5. Ὁ Θωμαζαῖος παραθέτει κατάλογον τῶν γνωστοτέρων οἰκογενειῶν κλεφτῶν, συνοδευόμενον μὲ τὴν ἀκόλουθον σημείωσιν: « Ecco i nomi delle famiglie che, fin dacchè posero piede in Grecia i Turchi, or più or meno aperto combatterono per la fede patria e i costumi; onde quelli, non le potendo domare, le fecero milizie, di nome almeno, a se soggette, col titolo d'armatoli ».

6. Ὁ πλήρης στίχος ἔχει οὕτω :

Ξυπνᾷ τ' ἀλάφια γιὰ βοσκή, τ' ἀλούπια γιὰ κυνήγι.

Ἀρχικῶς ὁ Θωμαζαῖος, ἀντὶ ἀλούπια, εἶχε γράψῃ ζλάπια.

7. Τὴν λέξιν « ἀλούπια » ὁ Θωμαζαῖος μεταφράζει « i voraci ».

8. Ὁ σχετικὸς στίχος ἔχει οὕτω :

Νὰ πάω, νὰ βρῶ τὸ Μουσταφᾶ, τὸν Λιάκον Παναρίτην.

9. Φαίνεται ὅτι ὁ Θωμαζαῖος εἶχεν ἀποστείλει εἰς τὸν Μαζαράκην πρὸς διόρθωσιν δύο φακέλους, ἐκ τῶν ὁποίων οὗτος τοῦ ἐπέστρεψεν ἀμέσως μὲν τὸν ἕνα, ἐνῶ τὸν δεύτερον καθυστέρησεν ὀλίγον ἕνεκα « κεφαλοπόνου ». Ὑπόσχεται πάντως νὰ ἀποστέλλῃ καὶ τοῦτον ἐντὸς τῆς ἐπομένης πρωΐας.

* *

Εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν τοῦ Θωμαζαίου, ὁ Μαζαράκης παρέχει ἐρμηνείαν τῆς εἰς τὴν συλλογὴν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἀπαντώσης λέξεως «*χάδια*», ἐν συνεχείᾳ εὐχαριστεῖ διὰ τὴν ἀποστολὴν τοῦ δευτέρου τυπογραφικοῦ φύλλου τῆς συλλογῆς καί, τέλος, ἐπαναλαμβάνει τὴν διαβεβαίωσίν του περὶ βαθυτάτης εὐγνωμοσύνης του διὰ τὰ ὑπὸ τοῦ Θωμαζαίου ὑπὲρ αὐτοῦ δημοσιευθέντα εἰς τοπικὴν ἐφημερίδα.

Τὸ σημείωμα ἔχει οὕτω :

«*χάδια*, veggì¹

Σᾶς εὐχαριστῶ ἐν γένει καὶ διὰ τὸν δεύτερον φάκελλον τῶν τραγυδιῶν², καὶ διὰ ὅσα ἡ ἀγαθὴ σας ψυχὴ εὐαρεστήθη νὰ εἴπῃ περὶ ἐμοῦ εἰς τὴν ἐφημερίδα³. Λυποῦμαι ὅτι ἡ ἀσθένεια τοῦ ἀνεψιοῦ μου, ἥτις ἐχθὲς μὲ ἐφόβησε⁴, δὲν μὲ συγχωρεῖ νὰ ἔλθω διὰ νὰ σᾶς ἐκφράσω διὰ ζωσσης φωνῆς τὴν πολλὴν μου εὐγνωμοσύνην ».

* *

Ὁ Θωμαζαῖος, ἀντὶ νὰ ἀναμείνῃ τὴν ἐκτύπωσιν ὁλοκλήρου τῆς συλλογῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ἀπέστειλε πρὸς τοὺς συνδρομητὰς καὶ φίλους χωριστὰ ἕκαστον ἐκτυπούμενον τυπογραφικὸν φύλλον, εἴτε χρησιμοποιοῦν τὸ τακτικὸν ταχυδρομεῖον, εἴτε ἐπωφελοῦμενος τῆς μεταβάσεως εἰς Ἑλλάδα γνωστῶν του προσώπων. Τὸ δεύτερον τοῦτο μέσον ἦτο καὶ ἀνέξοδον καὶ ἀσφαλέστερον. Εἰς σημειώμα⁵ του ἀνευ χρονολογίας, ὁ Μαζαράκης τὸν πληροφορεῖ ὅτι, κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ Τυπάλδου, ὁ τελευταῖος ἔχει τὸ μέσον ἀσφαλοῦς ἀποστολῆς ἀντιτύπων εἰς Κέρκυραν καὶ εἰς Ἀθήνας καὶ συμβουλεύει τὸν Θωμαζαῖον νὰ τοῦ ἀποστείλῃ τὸ ταχύτερον, διὰ τοῦ αὐτοῦ κομιστοῦ τοῦ σημειώματός του, τρεῖς φακέλους τῶν ἐλληνικῶν τραγουδιῶν.

Γράφει ὁ Μαζαράκης :

1. Veggì εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Μαζαράκη ὑποδεικνυομένη ἐρμηνεία εἰς ἰταλικὴν τῆς ἐλληνικῆς λέξεως «*χάδια* ».

2. Ὁ Θωμαζαῖος ἀπέστειλε πρὸς τὸν φίλον του ἕκαστον τυπογραφικὸν φύλλον τῆς συλλογῆς του ἀμέσως μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν, χωρὶς νὰ ἀναμείνῃ τὴν ἐκδοσιν ὁλοκλήρου τοῦ τόμου.

3. Φαίνεται ὅτι ὁ Θωμαζαῖος εἰς συνέντευξιν ἢ δηλώσεις του πρὸς ἐφημερίδα τῆς Βενετίας ὠμίλησεν ἐνθουσιωδῶς περὶ τοῦ Μαζαράκη καὶ τοῦ ἔργου του.

4. Πρόκειται περὶ τῆς ἀσθενείας τοῦ ἀνεψιοῦ Χαραλάμπους, περὶ τοῦ ὁποίου ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

« Κ(ύριε) Θ(ωμαζαίε),

Ταύτην τὴν στιγμὴν μ' ἔγραψεν ὁ Τυπάλδος ὅτι, ἐὰν τὸν πέμψητε εὐθὺς τοὺς τρεῖς τρίτους φακέλλους τῶν ἐλληνικῶν τραγωδιῶν, ἔχει τὸ μέσον νὰ τοὺς στείλῃ εἰς Κέρκυραν καὶ εἰς Ἀθήνας. Ἐὰν λοιπὸν ἀγαπᾶτε, στείλατέ μου τοὺς μὲ τὸν κομιστὴν τοῦ γραμματίου.

ὁ δ(οῦλός) σ(ας)

Ἀ(νθιμος) Μ(αζαράκης) ».

2. Σημειώματα ἀφορῶντα εἰς τὰς βιογραφίας τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Κεφαλληνίας.

Μεταξὺ τῶν ἔργων, τὰ ὅποια ὁ Ἀνθιμος Μαζαράκης συνέγραψεν εὐρισκόμενος ἐν Βενετίᾳ, εἶναι καὶ αἱ περὶ τῶν ἐνδόξων Κεφαλλήνων βιογραφίαι¹, σύγγραμμα κριθὲν εὐνοϊκώτατα καὶ τὸ ὅποιον κατέστησεν αὐτὸν εὐρύτατα γνωστόν. Περὶ τούτου ὁ Τσιτσέλης γράφει τὰ ἑξῆς : « Ἡ ἐν Ἑνετία πολυετὴς διαμονή, παρέσχεν αὐτῷ φιλομαθεῖ, φιλερευνῷ καὶ φιλοπόνῳ ὄντι, ἀφορμὴν πολλῶν ἱστορικῶν μάλιστα μελετῶν εἰς τὰς ἐκεῖ πλουσίας βιβλιοθήκας καὶ τὰ ἀρχεῖα, συντελούσης πρὸς ταῦτα τῆς τε γλωσσομαθείας αὐτοῦ καὶ τοῦ πόθου νὰ καταστῇ χρῆσιμος καὶ ὠφέλιμος τῇ τε γενικῇ καὶ τῇ ἰδιαιτέρᾳ πατρίδι. Ἐκεῖ ἐπελήφθη τῆς συγγραφῆς τῶν *Βίων τῶν ἐνδόξων τῆς Κεφαλληνίας ἀνδρῶν*², πολλῆς πρὸς τοῦτο τυχὼν τῆς πνευματικῆς συνδρομῆς καὶ ὑπ' ἄλλων ἐλλήνων καὶ ἀλλοδαπῶν λογίων, οἱ οἱ Αἰμ. Τυπάλ-

1. Ὡς καὶ ἀνωτέρω σημειοῦται ὁ πλήρης τίτλος τοῦ ἔργου εἶναι ὁ ἑξῆς : « Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας συγγραφεῖσαι ὑπὸ Ἀνθίμου Μαζαράκη, ἱερέως καὶ διδασκάλου τοῦ Φλαγγινιανοῦ Φροντιστηρίου, ἐν Βενετίᾳ, ἐκ τῆς ἐλληνικῆς τυπογραφίας τοῦ Φοίνικος, 1843, σελ. 672. Αἱ περιεχόμεναι βιογραφίαι εἶναι αἱ ἑξῆς : Τμήμα Α' Ἐπιστήμονες : Ἰωάννης Φωκάς, σελ. 15 - 37, Ἡλίας Μηνιάτης, σελ. 38 - 70, Μαρίνος Χαρβούρης, σελ. 71 - 118, Ἰάκωβος Πυλαρινός, σελ. 119 - 139, Βικέντιος Δαμφδός, σελ. 140 - 153, Ἀθανάσιος Σκιαδᾶς, σελ. 154 - 170, Γεώργιος Πολυκαλᾶς, σελ. 171 - 175, Κ. Ἰωάννης Χαρβούρης, σελ. 176 - 189, κόμης Μάρκος Χαρβούρης, σελ. 190 - 233, κόμης Ἀγγελος Δελλαδέτσιμας, σελ. 234 - 270, Ἀγγελος Τσουλάτης, σελ. 271 - 294, Ἰωάννης - Φραγκίσκος Τσουλάτης, σελ. 295 - 306, Μιχαὴλ Μοσχόπουλος, σελ. 307 - 312, Ἀγάπιος Λοβέρδος, σελ. 313 - 319, Νικόλαος Μαυροειδής, σελ. 320 - 336, Μιχαὴλ ἱππότης Φραντζής, σελ. 337 - 342, Γεράσιμος Πιτσαμάνος, σελ. 343 - 355, Σπυρίδων Ἀσάνης, σελ. 356 - 366, Φαράνδος Χοῦδᾶς, σελ. 367 - 373, Γεράσιμος Κ. Βάρων Γρηγορίνης, σελ. 374 - 384, Ἰωάννης Καραντινός, σελ. 385 - 394, Χαραλάμπης Τυπάλδος Ποβερέτος, σελ. 395 - 403. Τμήμα Β' Πολιτικοὶ καὶ στρατιωτικοὶ : Κωνσταντῖνος Γεράκης, σελ. 407 - 462, κόμης Γεώργιος Χωραφᾶς, σελ. 463 - 518, (Πέτρος) Μελισσηνός, σελ. 519 - 555, κόμης Σπυρίδων Δούξης, σελ. 556 - 584, στρατηγός (Νικόλαος) Λοβέρδος, σελ. 585 - 630. — Παράρτημα, Προσθῆκαι καὶ διορθώσεις : Μιχαὴλ Σκιαδᾶς, σελ. 631 - 635, Μαρίνος Πινατόρος, σελ. 636 - 645 (ἀκολουθοῦν αἱ προσθῆκαι καὶ διορθώσεις, σελ. 646 - 663).

2. Ὁ Τσιτσέλης δὲν ἀναφέρει ἀκριβῶς τὸν τίτλον τοῦ ἔργου.

δος, ὁ Ἄνδρ. Μουστοξύδης, ὁ Πέτρ. Παραβίας, ὁ Νικ. Θωμασαῖος, οἱ ἀδελφοὶ Βελοῦδοι, ὁ Δημ. Προύσης, ὁ Ἰωάν. Κουντούρης καὶ πολλοὶ συμπολῖται ἡμῶν προθύμως παρασχόντες εἰς μελέτην τὰ οἰκογενειακὰ αὐτῶν ἔγγραφα, ἢ μεταδόντες πληροφορίας καὶ παραδόσεις περὶ τῶν ὁποίων ἡσχολεῖτο ἀνδρῶν ὁ διδάσκαλος. Τὸ ἔργον ἐξεδόθη ἐν Ἑνετίᾳ, τύποις Φοίνικος τὸ 1843 ἐν ἐνὶ τόμῳ εἰς 4ον ἐκ σελ. 663. Μέχρι τῶν χρόνων ἐκείνων ὀλίγα καὶ βραχέα ἦσαν γνωστὰ περὶ τινων διαπρεπῶν Κεφαλλήνων, συντόμως ἀναγραφόμενα ὑπὸ τοῦ Δημ. Προκοπίου κυρίως ἐν *Βιβλιοθήκῃ Φαβρικίου* καὶ ὑπὸ τοῦ Ζαβεῖρα ἐν τῷ ἀνεκδότῳ τότε αὐτοῦ συγγράμματι, ἢ ἐν τισιν εἰδικαῖς μονογραφίαις ἢ νεκρολογίαις ἀναφερόμενα. Ὁ Μαζαράκης κατώρθωσε νὰ εὕρῃ τόσας πηγάς, ὥστε πρῶτιστος αὐτὸς ἐν ἑκτάσει γράφων, ν' ἀναδείξῃ τὴν γενέτειραν ὄντως εὐάνδρον, διασώσας τὰ ὀνόματα καὶ τὴν ποικίλην εἰς διάφορα στάδια δρᾶσιν τόσων συμπολιτῶν, πλουτίσας δ' ἐντεῦθεν διὰ συμβολῆς ἀξίας λόγου καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς γραμματολογίας»¹.

Καὶ κατωτέρω²: «Τοιούτου ἔργου τὴν σημασίαν ὠμολόγησαν πολλοί, διάτορος δ' ἐγένετο ἐγκωμιστῆς τοῦ ἀνδρός, ὁ σοφὸς φιλόλογος καὶ φιλέλλην Ἰταλὸς καθηγητῆς Ν. Θωμασαῖος, ὅστις καὶ μετέφρασε τοὺς *Βίους* εἰς τὴν Ἰταλικήν»³.

Τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα σημειώματα ἀφοροῦν ἀκριβῶς εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Θωμαζαίου μετάφρασιν τοῦ ἔργου. Διὰ τὴν ταυτόχρονον ἐκδοσιν τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου καὶ τῆς ἰταλικῆς μεταφράσεως, ὁ Μαζαράκης ἀπέστειλε πρὸς τὸν Δαλματὸν φιλόλογον ἕκαστον ἐκτυπούμενον τυπογραφικὸν φύλλον, τὸ ὁποῖον ἐκείνος ἔσπευδε νὰ ἐπιστρέψῃ μεταφρασμένον ἰταλιστὶ καὶ ἔτοιμον νὰ σταλῇ εἰς τὸ τυπογραφεῖον.

Συχνάκις ὁμως, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μεταφράσεως, ὁ Θωμαζαῖος υπέβαλλεν ἐρωτήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ὁ Μαζαράκης ἐπροθυμοποιεῖτο νὰ ἀπαντήσῃ, διασαφηνίζων φράσεις ἢ λέξεις τοῦ κειμένου του, ἢ παρεῖχε συμπληρωματικὰς πληροφορίας καὶ ὑποδείξεις, τὰς ὁποίας ὁ Θωμαζαῖος ἐφρόντιζε νὰ χρησιμοποίησιν καταλλήλως.

Ὅπως δὲ ὁ Θωμαζαῖος εἰς τὸν πρόλογον τῆς ἐκδόσεως τῆς συλλογῆς τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν ἐξέφρασε τὰς ἐγκαρδίους αὐτοῦ εὐχαριστίας πρὸς τὸν Μαζαράκην διὰ τὴν παρ' αὐτοῦ πρόθυμον συνδρομήν⁴, οὕτω καὶ

1. Ἡ λία Τσιτσέλη, Κεφαλληνιακὰ σύμμιχα, Α', ἐνθ' ἀν., σελ. 366 - 367.

2. Ἡ λία Τσιτσέλη, Κεφαλληνιακὰ σύμμιχα, Α', ἐνθ' ἀν., σελ. 368.

3. Ὁ πλήρης τίτλος τῆς ἰταλικῆς μεταφράσεως τοῦ ἔργου ἔχει οὕτω: «Vite degli uomini illustri dell'isola di Cefalonia, scritte da Antimo Masarachi, sacerdote, e maestro nel Collegio Flanginiano, tradotte dal greco in italiano da N. Tommaseo, Venezia 1843, Co' tipi di Gio. Cecchini e comp., σελ. XVI + 525.

4. Βλ. ἀνωτέρω.

ὁ τελευταῖος ἐθεώρησε καθήκον του νὰ ἐκφράσῃ καὶ δημοσίᾳ, εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἔργου του, βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην καὶ πρὸς ἄλλους, ἰδίᾳ δὲ πρὸς τὸν Θωμαζαῖον, διὰ τὸ ἐπιδειχθὲν ἐνδιαφέρον καὶ τὴν πολύτιμον συνεργασίαν του.

Γράφει ὁ Μαζαράκης: « Πολλὰς χάριτας ὁμολογῶ λοιπὸν πρὸς τὸν σοφὸν ἱππότην Ἀνδρέαν Μουστοξύδην τὸν κοσμοῦντα τὴν Ἑπτανήσον διὰ τῆς πραγματικῆς του παιδείας καὶ τῶν πατριωτικῶν αἰσθημάτων. Πρὸς τὸν πεπαιδευμένον Καθηγητὴν καὶ φιλογενέστατον συμπολίτην μας Αἰμίλιον Τυπάλδον, τοῦ ὁποῦοι ἡ ψυχικὴ ἀγαθότης, τὰ εὐγενῆ αἰσθήματα καὶ αἱ ἐκτεταμέναι γνώσεις τιμῶσι τὴν ἑλληνικὴν του καταγωγὴν. Πρὸς τὸν μεγάλον τῆς Ἰταλίας φιλόλογον Δ. Νικόλαον Θωμαζέον, ὅστις κινούμενος ἀπὸ ἀπλήν τῆς καρδίας του καλοκἀγαθίαν καὶ ἀπὸ τὸν ἀξιέπαινον ζῆλόν του εἰς τὴν ἐμψύχωσιν τῶν καλῶν, ὅχι μόνον μ' ἐχορήγησε πλουσιοπάροχον ὕλην, ἀλλ' εὐηρεστήθη ν' ἀφιερῶσθαι τὸν τεχνικόν του κάλαμον εἰς τὸ νὰ μεταφράσῃ ἰταλιστὶ τὰς βιογραφίας ταύτας¹. Πρὸς τὸν πολυμαθὴ Καθηγητὴν τῆς εὐγλωττίας ἱππότην Πέτρον Παραβίαν. Πρὸς τὸν πολυμαθὴ Ἰωάννην, καὶ φιλόμουσον Σπυρίδωνα ἀδελφοὺς Βελοῦδους, καὶ Δημήτριον Προύσην, τῶν ὁποίων ἡ παιδεία συνημμένη μὲ φιλογενῆ αἰσθήματα τιμᾷ τὴν ἐν Βενετίᾳ μικρὰν ἀποικίαν μας. Εὐχαριστῶ δὲ μεγάλως τὸν πεπαιδευμένον συμπολίτην μας Καθηγητὴν Ἰωάννην Κοντούρην, εἰς τοῦ ὁποῦοι τὴν μαθηματικὴν ἀξίαν καὶ φιλοπονίαν ἡμπορεῖ ἡ πατρίς νὰ τρέφῃ χρηστὰς ἐλπίδας »².

* * *

Εἰς τὸ κατωτέρω σημείωμα ὁ Μαζαράκης παρέχει ἐρμηνευτικὰς τινὰς καὶ πραγματικὰς διευκρινήσεις πρὸς τὸν Θωμαζαῖον ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς διορθώσεως τῶν τυπογραφικῶν δοκιμίων τῆς ἰταλικῆς μεταφράσεως τῆς βιογραφίας τοῦ Μαρίνου Χαρβούρη.

Ἰδοὺ τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος :

« Εἰς τὴν 25³ σελ. Τὸ *nell'isola* εἶναι καλῆτερον νὰ τεθῇ εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμὸν⁴.

1. Ὡς ὁ Μαζαράκης δηλοῖ ἐν σχετικῇ σημειώσει του, ἐκ μετριοφροσύνης, ἀπῆλειψεν εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς εἰσαγωγῆς τὰς πρὸς αὐτὸν ἀπευθυνομένας φιλόφρονας ἐκφράσεις τοῦ συγγραφέως. Βλ. *Vite degli uomini illustri* κλπ., ἐνθ' ἀν., σελ. XVI (*Nota dell'autore*).

2. Ἀ. Μαζαράκη, Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἐνθ' ἀν., σελ. ια' - ιβ'.

3. Ὁ ἀριθμὸς ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς σελίδας τῆς ἰταλικῆς μεταφράσεως τοῦ Θωμαζαίου τῶν βιογραφιῶν τοῦ Μαζαράκη « *Vite degli uomini illustri dell'isola di Cefalonia* », ἐνθ' ἀν.

4. Ἀρχικῶς ὁ Θωμαζαῖος φαίνεται ὅτι εἶχε γράψῃ *nell'isola*, τελικῶς ὁμως

εις την αὐτὴν σελίδα ἄς ἀφαιρεθῇ τὸ *astuta* ¹

εις τὴν 28 τὸ ὄνομα εἶναι Ruzzini ²

εις τὴν 29 ἔχω τὴν ἐξῆς σημείωσιν : καὶ πρέπει νὰ γραφῇ Angelo καὶ ὄχι Ἰωάννης ³.

“(2) Ὁ ἀναφερόμενος Ἄγγελος Ἔμος ἦτον ἐνδοξος τις θεῖος τοῦ περιφήμου καὶ γνωστοῦ Ναυάρχου, ὅστις εἰς τὴν ἐποχὴν ἦτον κυβερνήτης Πελοποννήσου” ⁴.

εις τὴν σελ. 32 τὸ *e nelle altre* ἄς διορθωθῇ εἰς τὸ *molte* » ⁵.

* *

Εἰς βραχὺ σημείωμα ὁ Μαζαράκης παρακαλεῖ τὸν Θωμαζαῖον νὰ τὸν συγχωρήσῃ, ἂν ἐξ ἀβλεψίας τὸν ὥχλησε, ζητῶν φάκελον τῆς βιογραφίας τοῦ Μηνιάτη, ὅστις ἦτο συνδεδεμένος μὲ ἕτερον, ὥστε ἐκ πρώτης ὄψεως νὰ μὴ γίνεταί ἀντιληπτός.

Γράφει ὁ Μαζαράκης :

ἔγραψε nell'isole. Τὸ ὅλον χωρίον ἔχει ὡς ἐξῆς ἐν τῇ μεταφράσει : « Pubbliche scuole non curarono i Veneti d'aprire nell'isole » (Vite degli uomini illustri, ἐνθ' ἂν., σελ. 25, στίχ. 12 - 13). Τὸ ἑλληνικὸν πρωτοτύπον ἔχει ὡς ἐξῆς : « Ἐκπαιδευτικά καταστήματα δημόσια δὲν ἐφρόντισε ποτὲ ἡ Κυβέρνησις νὰ ἀνεγείρῃ εἰς τὰ ξένα ὑπὴκοα ἔθνη... » (Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν κλπ., ἐνθ' ἂν., σελ. 40). Ὁ Θωμαζαῖος ἀντὶ « ξένα ὑπὴκοα ἔθνη » — ὡς γράφει ὁ Μαζαράκης — μετέφρασε « nell'isole » (εἰς τὰς νήσους, δηλ. τὴν Ἑπτάνησον).

1. Πράγματι ὁ Θωμαζαῖος ἀφῆρεσε τελικῶς τὸ ἐπίθετον « *astuta* », τὸ ὁποῖον πιθανῶς εἶχε προτάξει τῆς λέξεως « Βενετία ».

2. Ὁ Θωμαζαῖος ἔγραψεν ὀρθῶς, μετὰ τὴν διόρθωσιν τοῦ Μαζαράκη, Carlo Ruzzini (Vite degli uomini illustri, ἐνθ' ἂν., σελ. 28) τὸ ἐν τῷ ἑλληνικῷ πρωτοτύπῳ ὄνομα « Ἰππότου Καρόλου Ρουταῖνη » (Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν κλπ., ἐνθ' ἂν., σελ. 44).

3. Ὁ Θωμαζαῖος γράφει τελικῶς Angelo Emo καὶ ἐν σημ. 2 ἐπεξηγεῖ « 2. Zio dell'illustre ammiraglio, e anch'esso uomo di vaglia e dotto, come apparisce dalla dedica che d'un'opera sua gli fa lo Stellini (Vite degli uomini illustri, ἐνθ' ἂν., σελ. 29). Ἐν τῷ ἑλληνικῷ πρωτοτύπῳ ὁ Μαζαράκης γράφει : ὁ Ἄγγελος Ἔμος καὶ ἐν σημ. 2 προσθῆτει : « 2. Ὁ ἀναφερόμενος Ἄγγελος Ἔμος ἦτον ἐνδοξος τις θεῖος τοῦ περιφήμου καὶ γνωστοῦ Ναυάρχου, ὅστις εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μηνιάτου ἦτον κυβερνήτης Πελοποννήσου. Ἀνθρῶπος πεπαιδευμένος, ὡς φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀφιέρωσιν ἐνὸς συγγράμματος ὁποῦ πρὸς αὐτὸν ἔκαμεν ὁ ἡθικὸς φιλόσοφος Στελλίνης » (Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν κλπ., ἐνθ' ἂν., σελ. 45).

4. Βλ. προηγουμένην σημείωσιν.

5. Ὁ Θωμαζαῖος δὲν συνεφώνησε πρὸς τὴν ὑπόδειξιν ταύτην τοῦ Μαζαράκη καὶ διέτηρσε τὴν ἀρχικὴν διατύπωσιν. Βλ. Vite degli uomini illustri, ἐνθ' ἂν., σελ. 32, στίχ. 10 : « e nella facondia e nelle altre qualità dello spirito ». Ἐν τῷ ἑλληνικῷ πρωτοτύπῳ ἡ σχετικὴ φράσις ἔχει ὡς ἐξῆς : « ὡς πρὸς τὴν φυσικὴν εὐλογεσίαν καὶ πολλὰ πνευματικὰ χαρίσματα » (Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν κλπ., ἐνθ' ἂν., σελ. 48, στίχ. 29 - 30).

« Κ(ύριε) Θ(ωμαζαῖε),

Μὲ συγχωρεῖτε, παρακαλῶ, διὰ τὴν ἐνόχλησιν ὁποῦ σᾶς ἔδωκα, διότι ἐξετάζων πολλὰς ὥρας ματαίως τὰ ἔγγρατά μου, παρετήρησα ἐν τέλει ὅτι οἱ δύο φάκελλοι τῆς βιογραφίας τοῦ Μηνιάτη ᾗσαν ὁμοῦ δεδεμένοι εἰς ἓνα καὶ ἐπομένως δὲν λείπει τίποτε,

᾽Ο δ(οῦλός) σ(ας)

᾽Α(νθιμος) Μ(αζαράκης) Ἱερεὺς ».

* *

᾽Ο Θωμαζαῖος, ἀποστέλλων δοκίμια ποιημάτων ἐκ τῆς συλλογῆς του, ἐρωτᾷ ποῖα ἐξ αὐτῶν εἶναι πράγματι δημοτικῆς προελεύσεως καὶ ποῖα ἀνήκουν εἰς δοκίμους ποιητῆς. Ὑποβάλλει δὲ τὴν ἐρώτησιν, διότι διησιθάνετο, ὅτι ποιήματά τινα φερόμενα ὡς δημοτικά, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἔχουν λαϊκὴν προέλευσιν. Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι τελικῶς εἰς τὴν συλλογὴν του — ὅπως συνέβη καὶ εἰς ἄλλας συλλογὰς δημοτικῶν τραγουδιῶν — περιελήφθησαν ποιήματα δοκίμων ποιητῶν, τὰ ὅποια ὡς ἐκ τῆς εὐρείας αὐτῶν διαδόσεως ἐθεωροῦντο ὡς δημοτικά². ᾽Ο Μαζαράκης παρατηρεῖ ὅτι τὸ ἀποσταλὲν ἦτο πράγματι δημοτικόν, καταγραφὲν παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Τοπάλη, καθ' ὑπαγόρευσιν τοῦ Ἰωάννου Βριάκου.

᾽Ο Θωμαζαῖος ζητεῖ ἐπίσης νὰ πληροφορηθῇ τὴν σημασίαν λέξεως, ἀπαντήσεως εἰς τὸ κείμενον τῶν Βιογραφιῶν τοῦ Μαζαράκη.

Τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος ἔχει ὡς ἑξῆς :

« Σᾶς παρακαλῶ νὰ μ' εἰπεῖτε τί εἶναι ἀληθινὰ λαοτικόν³ ἐδῶ μέσα⁴ περιληπτικῇ⁵;⁶ abbreviata, in sucinto

Αὐτὸ εἶναι βέβαια λαοτικόν καὶ εἶναι ἐκεῖνο, ὅπου μὲ ὑπαγόρευσεν ὁ Ἰωάννης Βριάκος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κυρίου Τοπάλη. Ἐγὼ δὲν ἔκανα ἄλλο παρὰ νὰ διορθώσω τὸν ρυθμὸν κανενὸς στίχου ».

1. Ἡ βιογραφία περὶ Μηνιάτη περιέχεται ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Μαζαράκη, Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἐνθ' ἄν., σελ. 38 - 70.

2. Προφανῶς ἐκ συγχύσεως, ἐθεωρήθησαν, ἰδίᾳ ὑπὸ ξένων, ὡς δημοτικά τραγούδια ποιήματα δοκίμων ποιητῶν, τὰ ὅποια εἶχον γραφῇ εἰς γλῶσσαν δημοτικὴν καὶ καταλλήλως μελοποιημένα ἐψάλλοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ εἰς εὐρείαν κλίμακα.

3. Λαοτικόν, δηλ. καθαρῶς λαϊκόν, δημῶδες.

4. Δηλαδὴ ἐντὸς τῶν ἀποστελλομένων χειρογράφων.

5. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ εἰς τὴν περὶ Μηνιάτου βιογραφίαν (βλ. Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν κλπ., ἐνθ' ἄν., σελ. 62, στίχ. 16). Ἐν τῇ ἰταλικῇ μεταφράσει ὁ Θωμαζαῖος γράφει : « nobile somiglianza » (Vite degli uomini illustri, ἐνθ' ἄν., σελ. 43).

* *

Εἰς βραχεία σημειώματα καὶ προφανῶς ἀπαντῶν εἰς σχετικὰς ἀπορίας τοῦ Θωμαζαίου, ὁ Μαζαράκης παρέχει πληροφορίας ἐπὶ ζητημάτων τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας. Οὕτω παρατηρεῖ ὅτι ἀντίδικοι τοῦ Κοραῖ ἦσαν ὁ Κοδρικᾶς καὶ ὁ Δοῦκας, ἐξ ὧν ὁ πρῶτος ὑπεστήριζεν ὅτι ἐθνικὴ γλῶσσα ἦτο ἡ φαναριώτικη, ὁ δὲ δεύτερος ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην χρησιμοποίησεως τῆς παλαιᾶς ἑλληνικῆς, ἀναμειγμένης μετὰ στοιχείων τῆς δημοτικῆς¹.

Ἴδου τὸ περιεχόμενον τοῦ σημειώματος :

« Οἱ ἀντίδικοι τοῦ Κοραῖ ἦσαν ὁ Κοδρικᾶς², ὅστις διισχυρίζετο ὅτι ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα εἶναι ἡ φαναριώτικη³, καὶ ὁ Δοῦκας⁴, ὁ ὁποῖος ἐξήτει νὰ γράφωσιν οἱ πεπαιδευμένοι εἰς τὴν παλαιὰν ἑλληνικὴν ἀναμειγμένην μὲ τὰς λέξεις τοῦ λαοῦ ».

* *

Ὁ Μαζαράκης κατὰ πρῶτον εἰς σχετικὴν ἐρώτησιν τοῦ Θωμαζαίου παρέχει ἐρμηνεῖαν λέξεων τινῶν τῆς περὶ Μαρίνου Χαρβούρη βιογραφίας, ἐν συνεχείᾳ δὲ εὐχαριστεῖ τὸν Θωμαζαῖον διὰ τὸ ἐνδιαφέρον, τὸ ὁποῖον ἔδειξε διὰ τὸν ἀσθενῆ ἀνεψιόν του. Τέλος, τὸν συμβουλεύει νὰ ἀναμείνῃ καλύτερον καιρὸν πρὶν ἢ πραγματοποιήσῃ τὸ ταξιδίον του.

Ἴδου τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος :

« συνεσύροντο εἰς ψαθία πολλοὶ ἄνθρωποι⁵

1. Εὐκαιρίαν διὰ τὰς παρεχομένας πληροφορίας ἔδωσεν ἡ ὑπὸ τοῦ Θωμαζαίου μετάφρασις τῆς περὶ τοῦ Μηνιάτου βιογραφίας τοῦ Μαζαράκη, εἰς τὴν ὁποίαν οὗτος ἀναφέρεται εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὸ ὕφος τοῦ μεγάλου ἐκείνου ἱεροκήρυκος, παραπέμπει δὲ εἰς τὰς περὶ τῆς γλώσσης τούτου κρίσεις τοῦ Κοδρικᾶ (βλ. Βιογραφία τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἐνθ' ἀν., σελ. 62 ἐπ.).

2. Παναγιώτης Κοδρικᾶς, Ἕλλην λόγιος γεννηθεὶς ἐν Ἀθήναις καὶ ἀποθανὼν ἐν Παρισίοις τὸ 1827. Καταδικάζων τὰς θεωρίας τοῦ Κοραῖ, εἶχε κηρυχθῆ ὑπὲρ τῆς ἀρχαϊζούσης. Ἐδημοσίευσεν σημαντικὰς μελέτας ἀναπτύσσων μετὰ φανατισμοῦ τὰς ιδέας του καὶ ὑποστηρίζων ἰδίᾳ τὴν χρῆσιν τῆς ἐν τοῖς πατριαρχικοῖς σιγίλλοις γραφομένης φαναριωτικῆς γλώσσης.

3. Ὁ Μαζαράκης ἐξ ἀβλεψίας γράφει : φαρναριώτικης.

4. Ὁ Νεόφυτος Δοῦκας, λόγιος κληρικός, γεννηθεὶς ἐν Ζαγορίῳ Ἡπείρου τὸ 1760 καὶ ἀποθανὼν τὸ 1845 ἐν Ἀθήναις. Ὁπαδὸς τῆς ἀρχαϊζούσης ὑπῆρξε καὶ οὗτος γλωσσικός ἀντίπαλος τοῦ Κοραῖ, καίτοι εἰς τινες γνώμας του φαίνεται ὅτι δὲν δίσταται πολὺ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τούτου.

5. Ἐν τῇ τελικῇ ἐκδόσει ὁ Μαζαράκης ἐπέφερε μικρὰν ἀλλαγὴν εἰς τὸ κείμενον.

si tiravano sopra stiore molti uomini¹.

Δὲν ἀμφέβαλα ποτὲ περὶ τῆς καρδίας σας καὶ τῆς ἀγάπης σας. Ἐπεθύμουν μόνον νὰ δείξῃ ὁ μεγαλοδιδάσκαλος καιρὸς καὶ τῶν ἰδικῶν μου αἰσθημάτων τὴν ἐλικορύνειαν. Εὐχαριστῶ διὰ τὴν περὶ ἀνεψιοῦ μου² συμπάθειάν σας, ὅστις, χάρις εἰς τὸν Θεόν, εἶναι καλῆτερα καὶ σὰς ἀσπάζεται. Περιμένετε νὰ κάμῃ καλὸν καιρόν, διὰ νὰ μὴν ταξι-δεύητε μὲ κακοκαιρίαν»³.

* *

Ὁ Θωμαζαῖος ζητεῖ παρὰ τοῦ φίλου του τὴν ἐρμηνείαν τῆς λέξεως "εὐκατάστατος" καὶ τὸν πληροφορεῖ, ὅτι πρόκειται νὰ ἀναχωρήσῃ τὴν ἐπομένην, ἐφ' ὅσον τὸ ἐπιτρέψῃ ὁ καιρὸς. Ὁ Μαζαράκης ἐξηγεῖ τὴν σημασίαν τῆς λέξεως καὶ ἐκφράζει τὴν ἐλπίδα, ὅτι θέλουν συναντηθῇ πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του.

Ἴδου τὸ περιεχόμενον τοῦ σημειώματος:

« εὐκατάστατος⁴ = uomo di buona fortuna
o ricco⁵

ἐὰν δὲν βρῆξῃ τὸ αὖριον ἐγὼ μισέω μεθ' αὖριον. Ἀλλὰ πρῶτον θὰ ἔρθω.

Ἐλπίζω ὅτι πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς σας θέλομεν ἀνταμωθῇ. Ἐὰν δὲ ἀγαπᾶτε, αὖριον μετὰ τὴν λειτουργίαν ἔρχομαι ἐγώ.

Καὶ τὰ δύο βιβλία θέλω σᾶς τὰ φέρει αὖριον».

* *

Εἰς ἕτερον σημείωμα ὁ Μαζαράκης παρέχει πληροφορίας περὶ τοῦ ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸ παρελθὸν ἐκδιδομένου περιοδικοῦ Ἑρμῆς ὁ Λόγιος, ὑποδεικνύει δὲ εἰς τὸν Θωμαζαῖον τὴν ἀνάγκην μεταφράσεως κειμένου τοῦ Σπυρι-

Βλ. Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἐνθ' ἀν., σελ. 83 : « ... ἔκαμε νὰ σύρωνται ἐπὶ ψαθίων δεμένων εἰς ταύτας πολλοὶ ἄνθρωποι ».

1. Ὁ Θωμαζαῖος ἐν τῇ μεταφράσει του γράφει : « stavano di molti uomini sopra stuoie legate alle palle » (Vite degli uomini illustri, ἐνθ' ἀν., σελ. 60 - 61).

2. Πρόκειται περὶ τοῦ ἀνεψιοῦ τοῦ Μαζαράκη Χαραλάμπους.

3. Ὁ Θωμαζαῖος ἀνέμενε εὐνοϊκὸν καιρόν, ἵνα ἀναχωρήσῃ (βλ. καὶ ἐπόμενον σημείωμα).

4. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἐν τῇ βιογραφίᾳ τοῦ Μαρίνου Χαρβούρη (Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἐνθ' ἀν., σελ. 87).

5. Ὁ Θωμαζαῖος ἐν τῇ μεταφράσει του γράφει : « fecero ricco e decoroso il suo stato » (Vite degli uomini illustri, ἐνθ' ἀν., σελ. 64).

δωνος Ἀσάνη, τοῦ ὁποίου τὸ πρωτότυπον εἶχε γραφῇ εἰς ἑλληνικὴν¹. Εἰς τὸ αὐτὸ σημείωμα ὁ Μαζαράκης βεβαιοῖ τὸν Δαλματὸν φίλον του, ὅτι θέλει διαβιβάσει τὰς εὐχαριστίας πρὸς τὴν κυρίαν Πετριτίνη, ἐπίσης δὲ ὅτι θέλει φροντίσει, ὅπως τοῦ πέμψῃ δέμα, τὸ ὁποῖον ὁ Ρενιέρης ἀπέστειλε μέσῳ τοῦ Τυπάλδου.

Τὸ σημείωμα ἔχει ὡς ἑξῆς :

« Λόγιος Ἑρμῆς ἦτον μία ἑλληνικὴ ἐφημερίς, ἣτις ἐτυπώνετο παρὰ τῶν πεπαιδευμένων Ἑλλήνων ἐν Βιέννῃ².

Οἱ λόγοι τοῦ Ἀρχιάτρου Ἀσάνη πρέπει νὰ μεταφρασθῶσι διότι τὸ πρωτότυπον εἶναι ἑλληνικὸν ὡς ἀναφερόμεν³.

Δὲν θέλω λείπει νὰ ἐκφράσω τὰς εὐχαριστίας πρὸς τὴν Κυρίαν Πετριτίνη⁴.

Ὁ Τυπάλδος ἔλαβε κάτι τὸ ἰδικόν σας παρὰ τοῦ Ῥενιέρη καὶ ἀπόψε θέλω τὸ λάβει διὰ νὰ σᾶς τὸ πέμψω »⁵.

*
* *

Ὁ Μαζαράκης εὐχαριστεῖ θερμῶς τὸν Θωμαζαῖον διὰ τινας προσθήκας εἰς τὰς περὶ τοῦ Μαρίνου σημειώσεις καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ περιλάβῃ ταύτας εἰς τὴν μετάφρασιν, χωρὶς νὰ ὑποβληθῇ εἰς τὸν κόπον νὰ καθαρογράψῃ τὸ κείμενον, διότι, ὡς παρατηρεῖ ὁ Μαζαράκης, δύναται νὰ ἀναγνώσῃ μετ' εὐχερείας τὸν γραφικὸν χαρακτῆρά του. Ὁ μνημονεύμενος Μαρίνος εἶναι ὁ κόμης Μαρίνος Χαρβούρης, τὸν ὁποῖον ὁ Μαζαράκης ἀναφέρει κατὰ κανόνα εἰς τὸ ἔργον του μὲ μόνον τὸ ὄνομα.

Ἴδου τὸ περιεχόμενον τοῦ σημειώματος :

« Σᾶς εὐχαριστῶ μεγάλως διὰ τὰς ἀξιολόγους σημειώσεις σας' παρα-

1. Τὸ σημείωμα τοῦτο ὁ Μαζαράκης, ἔγραψεν ἀναμφιβόλως, ἵνα παράσχω κατατοπιστικὰς εἰδήσεις πρὸς τὸν Θωμαζαῖον περὶ τοῦ ἐν σελ. 108, σημ. 2 τῶν Βιογραφίων τοῦ ἀναφερομένου Λογίου Ἑρμοῦ, ἐν τῷ ὁποίῳ δημοσιεύεται ἐπιστολὴ τοῦ Σπ. Ἀσάνη ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Θεόδωρον Νέγρην (Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἐνθ' ἀν., σελ. 108, σημ. 2).

2. Βλ. Vite degli uomini illustri, ἐνθ' ἀν., σελ. 84, σημ. 1.

3. Ὁ Μαζαράκης ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐν τῷ Ἑρμῇ τῷ Λογίῳ ἀπόσπασμα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀσάνη πρὸς τὸν Νέγρην (Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν κλπ., ἐνθ' ἀν., σελ. 108), τὸ ὁποῖον ὁ Θωμαζαῖος περιέλαβεν εἰς τὴν μετάφρασίν του (Vite degli uomini illustri, ἐνθ' ἀν., σελ. 84).

4. Προφανῶς πρόκειται περὶ κοινῆς γνωριμίας.

5. Ρενιέρης εἶναι ὁ γνωστὸς νομομαθὴς καὶ φιλόλογος Μάρκος Ρενιέρης, σπουδαστὴς ἐν Παδοῇ καὶ συνδεόμενος διὰ στενῆς φιλίας μετὰ τοῦ Θωμαζαῖου.

καλῶ δὲ νὰ μεταφράσητε τὰς προσθήκας ταύτας εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Μαρίνου¹. Δὲν εἶναι χρεῖα νὰ ἀντιγράψητε τὴν μετάφρασιν διότι ἐγὼ διαβάζω καλὰ τὸ γράψιμόν σας ».

* *

Εἰς τὸ κατωτέρω σημείωμα ὁ Μαζαράκης παρακαλεῖ τὸν Θωμαζαῖον νὰ συνεχίσῃ τὴν μετάφρασιν τῆς περὶ Μαρίνου Χαρβούρη βιογραφίας καὶ τοῦ παρέχει πληροφορίας περὶ τῆς διευθύνσεως κοινοῦ φίλου.

Ἴδου τὸ περιεχόμενον τοῦ σημειώματος :

« Ο Κύριος Παπαδόπουλος ἀθήται in calla Larga sopra del Caffè della Vittoria.

Παρακαλῶ νὰ μεταφράσητε καὶ τὸ ὑπόλοιπον τοῦ Μαρίνου Χαρβούρη, ὁποῦ σᾶς πέμπω, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει ἐκ τῶν λέξεων "Ταῦτα προσθέσας ὁ χιλίαρχος Παραβίας εἰς τὸ περιθώριον κτλ." ².

Περὶ εἰρήνης εἶπα πολλὰ πρὸς τὸν Παπαδόπουλον καὶ σχεδὸν τὸν εἶχα πληροφορήσει, ἀλλὰ ἐν γράμμα τοῦ υἱοῦ του, φοβοῦμαι, ὅτι μοῦ ἐκρῆμνισεν ὅσα εἶχα οἰκοδομήσει. Προσπαθήσετε ὅμως καὶ ἡ εὐγένειά σας » ³.

* *

Εἰς βραχεῖαν ἐπιστολὴν, ὁ Μαζαράκης, ἐκφράζων τὴν βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην του διὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Θωμαζαίου μετάφρασιν τῶν Βιογραφιῶν του περὶ Κεφαλληνίων, τὸν πληροφορεῖ ὅτι τοῦ ἀποστέλλει τὸ ὑπόλοιπον τῆς βιογραφίας τοῦ Μαρίνου Χαρβούρη πρὸς μετάφρασιν καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ διαθέσῃ ἀγγελίας τινὰς πρὸς ἐγγραφὴν συνδρομητῶν εἰς τὸ ἔργον. Τέλος, παρέχει ἐρμηνεῖαν λέξεων τινῶν, διὰ τὰς ὁποίας εἶχεν ἐρωτήσῃ ὁ Θωμαζαῖος.

Τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος ἔχει ὡς ἀκολούθως :

« Κ(ύριε) Θ(ωμαζαῖε)

Περιμένω νὰ μὲ στείλετε, ὅταν ἀγαπᾶτε, τὸ δοκίμιον. Ἴδου σᾶς

1. Ἐννοεῖται ὁ Μαρίνος Χαρβούρης (βλ. Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἐνθ' ἀν., σελ. 71 - 118).

2. Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἐνθ' ἀν., σελ. 115 : « Τα ῥδόμενα ταῦτα προσθέσας ὁ χιλίαρχος Παραβίας εἰς τὸ περιθώριον τοῦ βιβλίου του, κτλ. ». Τὸ τμῆμα τοῦτο εἶναι τὸ τελευταῖον μέρος τῆς βιογραφίας τοῦ Μαρίνου Χαρβούρη, διὸ ὁ Μαζαράκης γράφει « τὸ ὑπόλοιπον ». Βλ. μετάφρασιν Θωμαζαίου, Vite degli uomini illustri, ἐνθ' ἀν., σελ. 89.

3. Δὲν γνωρίζομεν εἰς ποῖον ζήτημα ἀναφέρεται ὁ Ἀνθιμος Μαζαράκης.

πέμπω τὰς ἀγγελίας διὰ νὰ τὰς στείλετε, ὅπου ἡξεύρετε ὅτι ἡμποροῦμεν νὰ εὗρωμεν συνδρομητάς. Λάβετε καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς βιογραφίας τοῦ Χαρβούρη¹, δεχόμενος δὲ τὰς ἐλικρινεῖς ἐκφράσεις τῆς εὐγνωμοσύνης μου προστάζετε ἐλευθέρως εἰς ὅ,τι δύναται νὰ σὰς χρησιμεύσῃ
ὁ δ(οὔλός) σας)

Ἄ(νθιμος) Μ(αζαράκης)²

ἡ λέξις *ρίντζέλι* εἶναι τουρκικὴ καὶ σημαίνει *αὐλικὸν cortegiano*³ — ἡ λέξις *διαλέττα* εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου, τὸ ἴδιον μὲ τὸ *δόλια*, ἐκ τοῦ παλαιοῦ *δελέα*, καὶ σχηματισμένον μὲ τύπον ἰταλικὸν *δολιέττα* καὶ *διαλέττα* ».

Διὰ χειρὸς τοῦ Μαζαράκη γραφέν, σφύζεται βραχὺ σημείωμα ἀναφερόμενον εἰς τὸν Ἀθανάσιον Σκιαδᾶν καὶ ἔχον οὕτω :

« Ἀθανάσιος Σκιαδᾶς⁴, Βιβλιοθηκᾶριος τῆς Μόσχας καὶ Προφῆσωρ τῆς Φιλολογίας ἐξέδω κατάλογον τῶν εὐρισκομένων συγγραμμάτων ἐν Μόσχᾳ ».

Ὁ Μαζαράκης εὐχεται ἐκ καρδίας εὐτυχὲς τὸ νέον Πάσχα εἰς τὸν φίλον του Θωμαζαῖον καὶ ἐν συνεχείᾳ παρέχει διασπαρήσεις ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν ὑπὸ τοῦ Σκιαδᾶ συνταχθέντα κατάλογον τῶν ἐν τῇ συνοδικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας ἑλληνικῶν χειρογράφων, περὶ τοῦ ὁποίου διαλαμβάνει διὰ μακρῶν ἐν τῇ σχετικῇ περὶ τοῦ Ἀθανασίου Σκιαδᾶ βιογραφίᾳ του.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ σημειώματος ἔχει ὡς ἀκολούθως :

« Εὐχόμενος πρῶτον ἐκ καρδίας εὐτυχὲς τὸ νέον Πάσχα, διὰ τὴν ὁποίαν εὐχὴν ἦλθον δις τὴν παρελθούσαν Κυριακὴν εἰς τὴν οἰκίαν σας⁵,

1. Ἐννοεῖται ἡ βιογραφία τοῦ Μαρίνου Χαρβούρη.

2. Μετὰ τὸ πέρασ τοῦ σημειώματος φαίνεται ὅτι ὁ Μαζαράκης ἔλαβεν ἐπιστολὴν τοῦ Θωμαζαίου, ζητοῦντος τὴν ἐρμηνείαν λέξεων τινῶν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, διὸ προσέθεσε τὰς κατωτέρω πληροφορίας.

3. Ἡ λέξις ἀπαντᾷ ἐν Canti, σελ. 431 : « Κ' ἔνα ριντζέλι τοῦ πασᾶ, καὶ τὸν πασᾶ κολόσιες ». Ἐν τῷ γλωσσάρῳ του (Canti, σελ. 470) ὁ Θωμαζαῖος, ἐρμηνεύων τὴν λέξιν, γράφει : « Rezzali, favorito ».

4. Βιογραφίαν περὶ τοῦ Ἀθανασίου Σκιαδᾶ δημοσιεύει ὁ Μαζαράκης εἰς τὸ ἔργον του « Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας κλ. », ἐνθ' ἀν., σελ. 154 - 170.

5. Δυνάμεθα οὕτω νὰ χρονολογήσωμεν ἐπακριβῶς τὸ σημείωμα. Ἐστάλῃ ἡμέρας τινὰς μετὰ τὸ Πάσχα τοῦ 1843.

εἶμαι σύμφωνος καὶ ἐγὼ μὲ τὴν εὐγένειάν σας ὅτι ὁ κατάλογος τοῦ Σκιαδᾶ¹, τὸν ὅποιον εἶχον παρατηρήσει πολὺ, δὲν εἶναι τίποτε². Οἱ ἔπαινοί μου ὅμως στηρίζονται εἰς τὰ παρὰ τοῦ Καππίου³, τοῦ Ματτέ⁴, καὶ Μελετίου⁵ λεγόμενα, καὶ εἰς τὴν μεγάλην ὑπόληψιν ὅπου ἀπελάμβανεν ὁ Σκιαδᾶς εἰς τὴν αὐλὴν καὶ πρὸς τὸν Πέτρον⁶. Περὶ τῶν ἀτελειῶν τοῦ καταλόγου, ἐλπίζω ὅτι τὸν ἀθωώνω ἀρκετὰ⁷. Ὅμως ὅ,τι κρίνετε περὶ τὸν διορθώσατε καὶ ἐγὼ θέλω σᾶς ἀκολουθήσει. Ἐπαναλαμβάνω τὰς εὐχάς μου, ἕως ὅτου νὰ λάβω καιρὸν νὰ τὰς ἐκφράσω καὶ διὰ ζώσης φωνῆς».

Καὶ ἐν τῷ περιθωρίῳ προστίθεται : « Ὁ κύριος Βαζέλιος ἐδείχθη πρὸς ἐμὲ πολλὰ συμπαθητικὸς καὶ πρὸς τὴν εὐγένειάν σας ἀρκετὰ δίκαιος ».

1. Ὁ τίτλος τοῦ καταλόγου, ὡς ἀναφέρει τοῦτον ὁ Μαζαράκης, εἶναι ὁ ἑξῆς : « Κατάλογοι δύο τῶν ἐν τῇ συνοδικῇ βιβλιοθήκῃ τῆς Μόσχας ἑλληνικῶν χειρογράφων ἐπισκεφθέντων κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1722 ὑπὸ Ἀθανασίου Σκιαδᾶ, πρωτοσυμβούλου τοῦ ἱππικοῦ καὶ ἡδὴ καθηγητοῦ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων. Ὁ πρῶτος τῶν καταλόγων περιέχει τὴν καταγραφὴν πεντήκοντα κωδίκων, οἵτινες φέρουν τὴν ἐποχὴν τῆς ἀντιγραφῆς τῶν. Ὁ δεύτερος εἶναι περιεκτικὸς τριακοσίων τεσσάρων, τῶν ὁποίων ὁ σχολιαστὴς πιθανολογεῖ ἐξ ὑποθέσεως τὴν ἐποχὴν. Ἐπὶ τούτοις προστίθεται ὡς παράρτημα ἕτερος τρίτος περιέχων τριάντα χειρογράφα τῆς βιβλιοθήκης τῆς ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τῆς Μόσχας » (Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν κλπ., ἔνθ' ἀν., σελ. 161). Ὁ Θωμαζαῖος ἀναφέρει τὸν τίτλον ἰταλιστὶ (*Vite degli uomini illustri*, ἔνθ' ἀν., σελ. 129).

2. Κρίνων τὸν κατάλογον ὁ Μαζαράκης γράφει τὰ ἑξῆς : « Διὰ τὴν ὀλιγότητα λοιπὸν τοῦ καιροῦ καὶ τὴν βίαν, ἐξ ὧν ἠναγκάσθη νὰ τυπώσῃ τὸν κατάλογόν του ὁ Σκιαδᾶς, ἔπρεπε βέβαια νὰ δώσῃ εἰς φῶς ἐν σύγγραμμα πληρὲς ἀτελειῶν καὶ σφαλμάτων. Τοῦτο δὲ ἐννοῶν καὶ ὁ συγγραφεὺς καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ἐκθέσῃ τὰ ἐμπόδια σημειώνει μόνον εἰς ἀθώασίν του τὸ μεταξὺ τῆς διαταγῆς καὶ τῆς ἐκδόσεως ὀλιγότατον διάστημα. Διασώζων, ὡς φαίνεται, τὰς κριτικὰς σημειώσεις του, ἣ ἐλπίζων ἀρμοδιωτέρας περιστάσεις ὑπόσχεται ἄλλον ἀκριβῆ καὶ πληρέστατον κατάλογον. Εἰς δὲ τὸν ἐκδοθέντα σημειώνει μόνον τὸν τίτλον τοῦ συγγράμματος, τὸ ὄνομα τοῦ συγγραφέως, καὶ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀντιγραφῆς τοῦ κώδικος, εἰς ὅσους τὴν ἔφερον, εἰς δὲ τοὺς μὴ ἔχοντας προσπαθεῖ νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴν ἐποχὴν των διὰ μέσου πειθανολογιῶν » (Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν κλπ., ἔνθ' ἀν., σελ. 161. Βλ. καὶ μετάφρασιν τοῦ Θωμαζαῖου : *Vite degli uomini illustri*, ἔνθ' ἀν., σελ. 161).

3. Ὁ Ἰωάννης Ἐράρδος Κάππιος, Γερμανὸς φιλόλογος, ὅστις ἔκαμε νέαν ἐκδοσιν τοῦ καταλόγου ἐν Λειψίᾳ τῷ 1724.

4. Ὁ Ματτέ, Γερμανὸς φιλόλογος, ὅστις ἐπεχείρησε διόρθωσιν τοῦ καταλόγου τοῦ Σκιαδᾶ καὶ ἐξέδωκε νέον κατάλογον τῷ 1776.

5. Ὁ Μελέτιος, ἱστορικὸς, ὅστις ἔγραψε περὶ τοῦ Σκιαδᾶ (βλ. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τόμ. Δ').

6. Ὁ Μέγας Πέτρος τῆς Ρωσίας, τὸν ὅποιον ὁ Σκιαδᾶς συνήνητησεν εἰς τὴν πρωτεύουσάν τῆς Δανίας καὶ ἠκολούθησεν εἰς Μόσχαν.

7. Βλ. Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν κλπ., ἔνθ' ἀν., σελ. 161 ἐπ.

* *

Ὁ Μαζαράκης εὐχαριστεῖ τὸν Θωμαζαῖον διὰ παρατηρήσεις, τὰς ὁποίας οὗτος ἔκαμεν εἰς τὴν περὶ Ἀθανασίου Σκιαδᾶ χειρόγραφον ἀκόμη βιογραφίαν του. Φαίνεται ὅτι αἱ παρατηρήσεις αὗται ἦσαν καὶ ἱκαναὶ εἰς ἀριθμὸν καὶ σημαντικάι, ὥστε ὁ Μαζαράκης — ὡς ἀναφέρει εἰς ἄλλα σημειώματα — ἠναγκάσθη νὰ ἀντιγράψῃ τὸ ὅλον κείμενον τῆς βιογραφίας. Ἐπίσης ὁ Μαζαράκης πληροφορεῖ τὸν φίλον του, ὅτι θέτει εἰς διάθεσίν του ἀντίτυπά τινα τῶν πρώτων φύλλων τῶν βιογραφιῶν του, εἶναι ὅμως πρόθυμος νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν διάθεσιν καὶ ἄλλων ἀντιτύπων, εἴτε εἰς τὸ ἐλληνικὸν πρωτότυπον εἴτε εἰς τὴν ἰταλικὴν μετάφρασιν, ἐφ' ὅσον θὰ ὑπῆρχον γνωστοὶ τοῦ Θωμαζαίου ἐνδιαφερόμενοι περὶ νεοελληνικῶν θεμάτων.

Γράφει ὁ Μαζαράκης :

« Σᾶς εὐχαριστῶ πολὺ διὰ τὰς σημειώσεις περὶ τοῦ Σκιαδᾶ¹. Ἴδού σᾶς πέμπω ξεῖ² φακέλλους ἀπὸ τὸ πρωτότυπον, ἐπειδὴ νομίζω ὅτι δὲν ἔχετε πολλοὺς φίλους εἰδήμονας τῆς νεοελληνικῆς γλώσσης. Ἐὰν ὅμως σᾶς χρειασθοῦν περισσότεροι, τόσον ἐκ τοῦ πρωτοτύπου, καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν μετάφρασιν, ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἔχετε ὅλην τὴν πληρεξουσιότητα νὰ ἐξοδεύσῃτε ὅσους ἀγαπᾶτε ».

* *

Ὁ Μαζαράκης παρακαλεῖ τὸν Θωμαζαῖον νὰ ἀρχίσῃ τὴν μετάφρασιν τῶν πρώτων σελίδων τῆς βιογραφίας τοῦ Ἀθανασίου Σκιαδᾶ. Δὲν δύναται νὰ τοῦ ἀποστείλῃ πληῆρες τὸ κείμενον τῆς βιογραφίας, διότι, παρ' ὅλον ὅτι ἔχει συμπληρώσει τὴν μελέτην του, εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ τὴν ἀντιγράψῃ, ἔνεκα τῶν σημαντικῶν διορθώσεων, τὰς ὁποίας ἐπέφερεν εἰς τὸ κείμενον³. ὀφείλονται δ' αὗται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰς ὑποδείξεις τοῦ Θωμαζαίου, περὶ τῶν ὁποίων ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

Τὸ σημείωμα ἔχει οὕτω :

« Παρακαλῶ νὰ ἀρχίσετε ἐν τοσοῦτῃ τὴν μετάφρασιν τῶν δύο τούτων φύλλων³ τῆς βιογραφίας τοῦ Σκιαδᾶ⁴ διότι, ἐνῶ τὴν ἔχω ἤδη

1. Πρόκειται περὶ τοῦ Ἀθανασίου Σκιαδᾶ.

2. Ὁ Μαζαράκης γράφει ξεῖ.

3. Ὁ Μαζαράκης γράφει φύλων.

4. Δηλ. τοῦ Ἀθανασίου Σκιαδᾶ.

τελειωμένην ἀναγκάζομαι νὰ τὴν ἀντιγράψω πάλιν, διὰ τὰς πολλὰς διορθώσεις ὁποῦ εἰς αὐτὴν ἔκαμα. Καὶ αὖριον θέλω σᾶς δώσει καὶ ἄλλα »¹.

* *

Ὁ Μαζαράκης, ἐπιστρέφων εἰς τὸν Θωμαζαῖον μετάφρασιν τῆς περὶ Γεωργίου Πολυκαλᾶ βιογραφίας του, ὑποδεικνύει τὴν διόρθωσιν μιᾶς φράσεως, ἣτις, ὡς διατυπῶνται ἀπὸ τὸν Θωμαζαῖον, παραποιεῖ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν, καὶ παρακαλεῖ τὴν ἄμεσον ἀποστολὴν εἰς τὴν τυπογραφίαν, διότι ζητοῦν τὴν συνέχειαν τοῦ κειμένου.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ σημειώματος ἔχει ὡς ἑξῆς :

« Ἴδου τὸ πρωτότυπον διορθωμένον ἐντελέστατα. Διορθώσατε ὅμως εἰς τὴν μετάφρασιν τὸ *La disfatta di Russi dai movimenti, bellici di Carlo*². Ἐπειδὴ τότε δὲν ἐπολέμησαν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ Καρ. ἔκαμε τὸν Ματσέττη ν' ἀποστατήσῃ ἀπὸ τὴν ὑποταγὴν τῆς Ῥωσσίας, ἐνθ' ὁ Πέτρος ἔλειπεν καὶ ἔλειψαν ἀπὸ τὸ ὄρωσικόν στράτευμα ὅλα τὰ βοηθήματα τῆς Βλαχίας κτλ. εὗρίσκετο ὁ Πέτρος πολιορκημένος ἀπὸ διακοσίας χιλιάδας Τούρκων χωρὶς τροφάς κτλ.³.

Παρακαλῶ νὰ τὰ δώσητε ἄμέσως εἰς τὴν βιβλιοθήκην διότι ἀπὸ τὴν τυπογραφίαν ζητοῦν ὕλην ».

* *

Ὁ Μαζαράκης ἀναφέρεται εἰς διόρθωσιν, τὴν ὁποίαν καὶ αὐτὸς καὶ ὁ

1. Ὁ Μαζαράκης ἐννοεῖ ὅτι θέλει ἀποστείλει καὶ ἄλλα φύλλα ἐκ τῆς βιογραφίας τοῦ Σκιαδᾶ πρὸς μετάφρασιν.

2. Τὸ ἀπόσπασμα ἔχει ληφθῆ ἀπὸ τὴν βιογραφίαν περὶ τοῦ Πολυκαλᾶ καὶ ἐν τῷ ἑλληνικῷ πρωτοτύπῳ ἔχει ὡς ἑξῆς : « Ἡ ἀποτυχία τῶν Ῥώσσων εἰς τὴν ἐκστρατείαν ταύτην, ἣτις προῆλθεν ἀπὸ τὰς ἀντενεργείας Καρόλου τοῦ IB', Βασιλέως τῆς Σβεκίας, τοῦ Ματσέππα (Mazeppa) ἡγεμονεύοντος τῶν Κοζάκων, ἀπὸ τὴν προδοσίαν τοῦ Κωνσταντίνου Βραγκοβάνη ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, καὶ ἀπὸ τὴν δειλίαν τῶν Μολδαυῶν, οἵτινες ἰδόντες διακοσίας χιλιάδας Τούρκων ἐφοβήθησαν καὶ ἐγκατέλειψαν μόνον τὸν φιλόπατριν πρίγγιπὰ των Καντιμίρον, ἠνάγκασε τὸν Πέτρον νὰ κάμῃ τὴν γνωστὴν εἰρήνην τοῦ Προυτθ (Pruth) ». (Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν κλπ. ἐνθ' ἀν., σελ. 174).

3. Τελικῶς ὁ Θωμαζαῖος διετύπωσεν ὡς ἑξῆς τὴν σχετικὴν φράσιν : « L'impaccio recato dai movimenti bellici di Carlo di Svezia, e di Mazeppa l'etmano de' Cosacchi dal tradimento di Costantino Vrancovani ospodaro di Valacchia, e dallo sgomento de' Moldavi che vistisi assalire da dugento migliaia di Turchi, lasciarano il Cantimiro solo; costrinse Pietro alla nota pace del Prut (Vite degli uomini illustri, ἐνθ' ἀν., σελ. 140).

Θωμαζαίος είχαν κάμει εις τὴν ἐβδόμην σελίδα τῶν δοκιμίων τῆς βιογραφίας τοῦ Χαρβούρη, καὶ εἰς σχετικὰς ἄλλας παρατηρήσεις.

Τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος ἔχει ὡς ἀκολούθως :

« Παρέβαλα τὴν ἐβδόμην σελίδα¹ καὶ εἶδα ὅτι ἔλειπε μία ἀράδα καὶ χωρὶς νὰ προσέξω ὅτι τὴν εἵχετε γραμμένην τὴν ἐξανάγραφα καὶ ἐγὼ ἐπάνω. Παρακαλῶ λοιπὸν νὰ σβύσετε, ἢ τὸ ἰδικόν μου ἢ τὸ ἰδικόν σας, καὶ νὰ δώσετε καὶ καμμίαν δμματίαν εἰς τὴν δευτέραν ἐπιστολὴν τοῦ Χαρβούρη², ὅπου ἐδιώρθωσα δύο ἢ τρεῖς λέξεις. Εἰς τὴν ὀγδόην δὲν ἦτον κανένα λάθος. Ἰδοὺ σὰς πέμπω τὰ γαλλικὰ γράμματα μήπως σὰς χρειασθοῦν διὰ τὴν δευτέραν διόρθωσιν ».

* *

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ σημειώματος ὁ Θωμαζαίος, ἀποστέλλων πρὸς τὸν φίλον του τὸ κείμενον λαϊκῶν εὐχῶν, ἐρωτᾷ ποίαι ἐξ αὐτῶν εἶναι πράγματι δημοτικῆς προελεύσεως, ἐν συνεχείᾳ δὲ ζητεῖ νὰ πληροφορηθῇ τὴν ἡμερομηνίαν τῆς ἀφίξεως εἰς Νεάπολιν τοῦ κόμητος Γεωργίου Χωραφᾶ, τοῦ ὁποίου μετέφραζε τὴν βιογραφίαν. Ὁ Θωμαζαίος ὡς πρὸς τὸ δεύτερον σημείον παρέχει ἀκριβεῖς πληροφορίες, ὡς πρὸς δὲ τὸ πρῶτον διευκρινίζει, ὅτι μόνον στίχοι τινὲς εἶναι ἰδικοί του, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι εἶναι δημοτικῆς προελεύσεως μὲ ἐπονσιώδεις διορθώσεις παρ' αὐτοῦ ἐπενεχθείσας.

Τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος ἔχει οὕτω :

« Ποῖον εἶναι τὸ μέρος εἰς ταύτας τὰς εὐχὰς ἀληθινὸ δημοτικόν³. Εἰς τί σχεδὸν χρόνον ἔφτασε εἰς τὴν Νεάπολιν ὁ Χωραφᾶς⁴.

Ὁ Χωραφᾶς ἔφθασε τὰς 20 Νοεμβρίου 1739⁵.

Ἀπὸ τὰς εὐχὰς αὐτὰς δὲν εἶναι ἰδικοί μου εἰμὴ οἱ στίχοι ὅπου ἐσημείωσα μὲ τὸ σημεῖον τῆς χειρός. Τὸ ἐπίλοιπον εἶναι ὅλο δημοτικὸν διωρθωμένον⁶ μόνον ἀπὸ ἐμὲ εἰς κανένα μέρος ».

1. Πρόκειται περὶ τῆς ἐβδόμης σελίδος τῆς βιογραφίας τοῦ Μάρκου Χαρβούρη (ὡς ἐξάγεται ἐκ τῶν κατωτέρω) κατὰ μετάφρασιν τοῦ Θωμαζαίου.

2. Πρόκειται περὶ τῆς δευτέρας ἐπιστολῆς τοῦ Μάρκου Χαρβούρη, δημοσιευμένης εἰς τὴν βιογραφίαν τοῦ Μαζαράκη (βλ. Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἐνθ' ἄν., σελ. 207).

3. Δὲν γνωρίζομεν εἰς ποίας εὐχὰς τῆς συλλογῆς του ἀναφέρεται ὁ Θωμαζαίος.

4. Πρόκειται περὶ τῆς βιογραφίας τοῦ κόμητος Γεωργίου Χωραφᾶ (Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἐνθ' ἄν., σελ. 463 - 518). Ὁ Θωμαζαίος γράφει Χωραφᾶς.

5. Βλ. « Βιογραφίαι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς νήσου Κεφαλληνίας, ἐνθ' ἄν., σελ. 467 » (βλ. καὶ Vite degli uomini illustri, ἐνθ' ἄν., σελ. 393).

6. Ὁ Μαζαράκης γράφει « διορθωμένον ».

* *

Ὁ Μαζαράκης πληροφορεῖ τὸν Θωμαζαῖον, ὅτι ἀποστέλλει τὰ ὑπόλοιπα τυπογραφικὰ φύλλα τῆς μεταφράσεως τῶν βιογραφιῶν του καὶ ὅτι, προσεχῶς, μόλις τυπωθῇ, θέλει τοῦ ἀποστείλει ἀντίτυπα καὶ τοῦ τελευταίου φύλλου τοῦ ἑλληνικοῦ πρωτοτύπου. Παρακαλεῖ ταυτοχρόνως, ὅπως διὰ τοῦ αὐτοῦ κομιστοῦ τοῦ γνωρίσῃ τὸ ὄνομα, τὸ ἐπάγγελμα καὶ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Βλαστοῦ, προφανῶς ἵνα τοῦ ἀποστείλῃ ἀντίτυπον τοῦ ἔργου του. Καὶ τὸ σημεῖωμα τοῦτο δὲν φέρει ἡμερομηνίαν, πρέπει ὅμως νὰ εἶναι ἐκ τῶν τελευταίων, ἀφοῦ ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν « Βιογραφιῶν » τοῦ Μαζαράκη.

Τὸ σημεῖωμα ἔχει ὡς ἀκολούθως :

« Ἴδου σὰς πέμπω τοὺς τελευταίους φακέλλους τῆς μεταφράσεως τῶν βιογραφιῶν, καὶ ἀφοῦ ἐξέλθῃ καὶ ὁ τελευταῖος τῆς πρωτοτύπου θέλω σὰς στείλει¹ καὶ ἐκείνους. Παρακαλῶ δὲ νὰ μὲ γράψῃτε μὲ τὸν ἐπιφέροντα τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κυρίου Βλαστοῦ, διότι ἀγνοῶ καὶ τὸ ὄνομά του καὶ τὸ ἐπάγγελμα. Ὁ Φ(ίλος) Μαζαράκης Ἱερ(εύς) ».

* *

Ὁ Μαζαράκης ἀποστέλλει πρὸς τὸν Θωμαζαῖον δώδεκα ἀντίτυπα τῆς μεταφράσεως τῶν « Βιογραφιῶν », ἵνα οὗτος τὰ διαθέσῃ εἰς ἱταλομαθεῖς φίλους τῆς Ἑλλάδος, μὴ δυναμένους νὰ ἀναγνώσουν τὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου.

Γράφει ὁ Μαζαράκης :

« Γνωρίζων ὅτι ἔχετε πολλοὺς πεπαιδευμένους καὶ ἀξιόους φίλους, οἵτινες, ἐπιθυμοῦσι νὰ γνωρίσουν τοὺς συμπατριώτας μου, διὰ τοὺς ὁποίους ἐκοπιάσαμεν καὶ οἱ δύο², παρακαλῶ νὰ δεχθῇτε τοὺς δώδεκα τούτους φακέλλους τῆς μεταφράσεως, διὰ νὰ χαρίσῃτε εἰς ὅποιον ἐπιθυμεῖτε. Ἐὰν δὲ αὐτοὶ δὲν φθάνωσιν ἔχετε ὅλην τὴν ἐλευθερίαν νὰ ζητήσῃτε ὅσους ἄλλους ἀγαπᾶτε ».

* *

Ὁ Μαζαράκης εὐχαριστεῖ τὸν Θωμαζαῖον διὰ τὴν συντελουμένην μετά-

1. Ὁ Μαζαράκης γράφει στείλλει.

2. Ἐννοεῖται ὁ μὲν Μαζαράκης συγγράφας, ὁ δὲ Θωμαζαῖος μεταφράσας τὸ κείμενον τῶν βιογραφιῶν.

φρασιν τῶν βιογραφιῶν ἐνδόξων Κεφαλλήνων καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐπιδοκιμάζει τὴν ὑπὸ τοῦ Θωμαζαΐου ἐρμηνείαν τῆς λέξεως « ἡθέων ».

Γράφει ὁ Μαζαράκης :

« Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τοὺς κόπους σας¹.

Ἡ ἐξηγήσις σας εἶναι ὀρθή. Τὴν λέξιν ἡθέων γινομένην ἀπὸ τὸ ἐζῶ καὶ *κάθημαι* τὴν ἐξηγήσατε ἀξιόλογα καὶ ὅλη ἐν γένει ἡ ἐξηγήσις εἶναι καλὴ ».

3. Σημειώματα ποικίλου περιεχομένου.

Τὰ ἐν λόγῳ σημειώματα ἀφοροῦν εἰς θέματα ποικίλου περιεχομένου, ὡς τὴν παράκλησιν ἀποστολῆς βιβλίων ἢ χειρογράφων, πληροφορίας περὶ τῆς ὑγείας ἢ κοινῶν φίλων ἢ περὶ γεγονότων τῆς Ἰταλίας καὶ Ἑλλάδος κλπ. Ἰδιαιτέρως ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἡ ὑπὸ τοῦ Μαζαράκη συντεθεῖσα ἐπ' εὐκαιρία τῆς ἀνακηρύξεως τῆς προσωρινῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας δέσεις, περὶ τῆς ὁποίας γίνεται λόγος κατωτέρω.

* *

Εἰς σημείωμα ὁ Μαζαράκης παρακαλεῖ τὸν Θωμαζαῖον νὰ τοῦ δανείσῃ Λατινικὸν Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἴσως τοῦ ἐχρησίμευε διὰ τина μελέτην ἢ διὰ παραβολὴν πρὸς τὸ Ἑλληνικόν².

Γράφει ὁ Μαζαράκης :

« Παρακαλῶ, ἐὰν ἔχετε, νὰ μὲ δανείσητε ἕως αὖριον τὸ Εὐαγγέλιον Λατινικόν ».

* *

Ἐπειδὴ ὁ Θωμαζαῖος φαίνεται, ὅτι παρεκάλεσε τὸν Μαζαράκην νὰ τοῦ ἐπιστρέψῃ τὰ «χαρτιά» του³, ὁ τελευταῖος ἀνήσυχος σπεύδει νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸν φίλον του, ὅτι οὐδὲν χειρόγραφον ἔχει εἰς χεῖράς του. Διὰ τοῦτο ζητεῖ ἀκριβεστέρας διευκρινήσεις.

Γράφει ὁ Μαζαράκης :

1. Ὁ Μαζαράκης ἐννοεῖ τοὺς καταβαλλομένους κόπους διὰ τὴν πιστὴν καὶ ἐπιτυχὴ μετάφρασιν τοῦ ἔργου.

2. Τὸ σημείωμα τοῦτο ὁ Μαζαράκης ἀπέστειλε πρὸς τὸν φίλον διὰ προσώπου, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ τοῦ φέρῃ καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, ἐφ' ὅσον, ἐννοεῖται, ὁ Θωμαζαῖος ἤθελε τὸ δανείσῃ.

3. Πιθανῶς ὁ Θωμαζαῖος ἐνόμιζεν ὅτι εἰς χεῖρας τοῦ Μαζαράκη εὐρίσκατο χειρόγραφον ἢ δοκίμιον τῆς συλλογῆς του δημοτικῶν τραγουδιῶν, τὰ ὁποῖα ἀντιθέτως, ὁ τελευταῖος ἐγνώριζεν ὅτι εἶχεν ἐπιστρέψῃ.

« Κύριε Θωμασέε σᾶς ἀσπάζομαι.

Δὲν ἤξεύρω βέβαια νὰ ἔχω κανένα χαρτί ἰδικόν σας, οὔτε γνωρίζω ἐπομένως τί ζητεῖτε. Γράψατέ μου λοιπὸν σᾶς παρακαλῶ τί ζητεῖτε ἐπειδὴ εἶμαι ἀνήσυχος.

Ὁ φίλος *Α(νθιμος) Μ(αζαράκης) ».

* *

Σημειώματά τινα ἀφοροῦν εἰς τὸν κοινὸν φίλον Αἰμίλιον Τυπάλδον. Εἰς τὸ πρῶτον ὁ Μαζαράκης πληροφορεῖ τὸν φίλον του, ὅτι ὡς τοῦ ἔγραψεν ὁ Αἰμίλιος Τυπάλδος, τὴν προτεραιάν εἶχε συνέλθει ἱατρικὸν συμβούλιον διὰ τὴν ἀσθενῆ μητέρα του, τὸ ὁποῖον ἀπεφάνθη ὅτι ἡ κατάστασις ταύτης ἦτο καλυτέρα καὶ καθώρισε τὴν ἐπιβαλλομένην θεραπείαν. Περαιτέρω ὁ Μαζαράκης ζητεῖ συγγνώμην διὰ λάθος τοῦ Ἰωάννου καὶ τὸν πληροφορεῖ ὅτι τοῦ ἐπιστρέφει χειρόγραφά τινα.

Γράφει ὁ Μαζαράκης :

« Ὁ Αἰμίλιος ἔγραψε χθὲς ὅτι ἔγινε συμβούλιον τῶν ἱατρῶν καὶ ἐσυμφωνήθη ὁ τρόπος τῆς θεραπείας, καὶ ὅτι ἡ μήτηρ του εἶναι καλήτερα. Παρακαλῶ νὰ συγχωρήσητε τὴν ἐνόχλησιν ὅπου χθὲς τὸ βράδι σᾶς ἔδωκε τὸ λάθος τοῦ Ἰωάννου¹. Ἴδου σᾶς πέμπω πάλιν τὰ τετραδία »².

* *

Εἰς τὸ ἐπόμενον σημείωμα ὁ Μαζαράκης πληροφορεῖ τὸν Θωμαζαῖον, ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ Αἰμιλίου Τυπάλδου ἤρchiσε νὰ σημειῶν καλυτέρευσιν.

Ἴδου τὸ περιεχόμενον τοῦ σημειώματος :

« Ὁ Αἰμίλιος ἦλθε καὶ ἔμαθα μὲ χαρὰν μου ὅτι τὸ νέον ἱατρικὸν ὠφέλησε καὶ εἶναι πολὺ καλήτερα ἡ μήτηρ του ».

* *

Ὁ Μαζαράκης παρακαλεῖ τὸν Θωμαζαῖον νὰ διέλθῃ ἐκ τοῦ σχολείου καὶ μεταβοῦν ὁμοῦ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν πενθερὰν τοῦ Αἰμιλίου Τυπάλδου.

1. Προφανῶς ὁ Μαζαράκης ἀναφέρεται εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Θωμαζαίου διατυπωθεῖσαν ἀνησυχίαν διὰ τὸν φόβον ἀπωλείας τετραδίων του.

2. Ἰσως πρόκειται περὶ τετραδίων, εἰς τὰ ὅποια ὁ Θωμαζαῖος εἶχε καταγράψει ἑλληνικὰ δημοτικὰ τραγούδια καὶ εἶχεν ἀποστελεῖ εἰς τὸν Μαζαράκην πρὸς διόρθωσιν.

Τὸ σημείωμα ἀπέστειλε διὰ χειρὸς γνωστοῦ προσώπου, ὁ δὲ Θωμαζαῖος ἐπέστρεψε τοῦτο εἰς τὸν Μαζαράκην διὰ τοῦ αὐτοῦ κομιστοῦ, ἀφοῦ πρῶτον ἐσημείωσε τὴν ὥραν, καθ' ἣν θὰ μετέβαινεν, ἵνα παραλάβῃ τὸν φίλον του.

Ἰδοὺ τὸ κείμενον τοῦ σημειώματος :

« Φ.(ίλε) Κ(ύριε) Θ(ωμαζαῖε)

Παρακαλῶ νὰ περάσητε ἀπὸ τὸ σχολεῖον ¹ διὰ νὰ ὑπάγωμεν, ἐὰν ἀγαπᾶτε, εἰς τὴν πενθερὰν τοῦ Αἰμιλίου. Ταῦτα καὶ σᾶς προσκυνῶ.

Α. Μαζαράκης. Ἰερεὺς ».

(Ἐπὶ τοῦ φακέλου ἡ διεύθυνσις) :

Al Chiarissimo Dttor Tomaseo

S(ue) P(roprie) M(anì)

Ἰδοὺ καὶ ἡ ἀπάντησις τοῦ Θωμαζαίου ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημειώματος :

« L' ora sarà alle 8 ».

* *

Εἰς δύο σημειώματά του ὁ Μαζαράκης ἀναφέρεται εἰς γενικώτερα ζητήματα. Εἰς τὸ πρῶτον γράφει πρὸς τὸν Θωμαζαῖον, ὅτι δις μετέβη εἰς συνάντησίν του, ἀφ' ἑνὸς ἵνα τὸν ἐπισκεφθῇ καὶ ἀφ' ἑτέρου ἵνα ἀναγνώσῃ εἰδήσεις περὶ τοῦ σεισμοῦ ². Ἐπειδὴ ὅμως ὑπῆρξεν ἀτυχής, μὴ δυνηθεὶς νὰ συναντήσῃ τὸν φίλον του, παρακαλεῖ ὅπως τοῦ ὀρίσῃ ἀκριβῆ ὥραν συναντήσεως.

Τὸ περιεχόμενον τοῦ σημειώματος ἔχει οὕτω :

« Ἀξιόσεβάστέ μοι Διδάσκαλε.

Καὶ χθὲς καὶ σήμερον ἦλθον πρόθυμος ὦν νὰ λάβω τὴν εὐχαρίστησιν νὰ σᾶς ἴδω ³, ἀλλὰ ἤμην ἀτυχής. Πρὸς τούτοις ἐπεθύμουν νὰ ἀναγνώσω τὰς εἰδήσεις τοῦ σεισμοῦ. Ὅθεν σᾶς παρακαλῶ νὰ εἴπτετε ποίαν ὥραν δύναμαι νὰ σᾶς εὕρω καὶ ἐν τοσούτῳ μένω μὲ ὅλον τὸ σέβας

ὁ ταπεινός σας

Α. Μαζαράκης »

* *

Εἰς τὸ δεύτερον σημείωμα ὁ Μαζαράκης, μετὰ ἀνυποκρίτου χαρᾶς, ἐκφράζει τὴν ἱκανοποίησίν του διὰ τὰς ἐκ τῆς πατρίδος του Κεφαλληνίας

1. Ἀναμφιβόλως πρόκειται περὶ τοῦ Φλαγγινιανοῦ Φροντιστηρίου, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Μαζαράκης ἐδίδαξεν ἀπὸ τοῦ 1838 μέχρι τοῦ 1852 (βλ. Κ. Μέρτζιου, Θωμάς Φλαγγίνης καὶ ὁ Μικρὸς Ἑλληνομνήμων, Ἐν Ἀθήναις 1939, σελ. 183).

2. Οὐδεμίαν συγκεκριμένην πληροφορίαν παρέχει ὁ Μαζαράκης περὶ τίνος σεισμοῦ κάμνει λόγον, ὥστε δὲν εἶναι δυνατόν καὶ νὰ καθορίσῃ τις τὴν ἐποχὴν τοῦ σημειώματος.

3. Ὁ Μαζαράκης γράφει « εἶδω ».

« χρηστὰς ἀγγελίας »¹. Αἱ εἰδήσεις αὗται φαίνεται ὅτι εἶχον δημοσιευθῇ εἰς ἐφημερίδα ληφθεῖσαν ἐκ Κεφαλληνίας παρὰ τινος γνωστοῦ του, ὅστις καὶ τοῦ ἐδάνεισε τὸ σχετικὸν φύλλον. Μὲ τὴν σειρὰν του ὁ Μαζαράκης ἀπέστειλε τὴν ἐφημερίδα πρὸς τὸν Θωμαζαῖον, μὲ τὴν παράκλησιν ὅπως, ἀφοῦ τὴν ἀναγνώσῃ, φροντίσῃ διὰ τὴν ἐπιστροφὴν.

Ἰδοὺ τὸ περιεχόμενον τοῦ σημειώματος :

« Λάβετε τὰς χρηστὰς ἀγγελίας τῆς πατρίδος μου διὰ ν' ἀπολαύσῃ καὶ ἡ εὐγενὴς σας ψυχὴ τὰ αἰσθήματα τῆς χαρᾶς ἐκείνης, εἰς ἣν ἤδη εὐρίσκεται ἡ ἐμὴ καρδιά. Παρακαλῶ δὲ ὅταν ἐλθῇτε διὰ τὸ γεῦμα νὰ φέρετε μαζῇ σας καὶ τὴν ἐφημερίδα ταύτην, διὰ νὰ τὴν ἐπιστρέψω ».

* *

Ἰδιαίτεραν σημασίαν παρουσιάζει τὸ κείμενον δεήσεως, συνταχθὲν ὑπὸ τοῦ Μαζαράκη ὑπὲρ τῆς κατὰ τὸ ἔτος 1848 συσταθείσης βραχυβίου ἐλευθέρως Ἑνετικῆς Δημοκρατίας², τῆς Κυβερνήσεως αὐτῆς³ καὶ τῶν ὑπὲρ τῆς Δημοκρατίας ἀγωνισθέντων καὶ ἀγωνιζομένων. Τῆς δεήσεως ταύτης, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ Μαζαράκης ἐξεφώνει ὡς ἱερεὺς, ἀντίγραφον ἀπέστειλε πρὸς τὸν φίλον Θωμαζαῖον, ὑπουργὸν τῆς ὑπὸ τὸν Μανὶν Κυβερνήσεως.

Τὸ κείμενον τῆς δεήσεως ἔχει οὕτω :

« Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ τῆς νεοσυστάτου Δημοκρατικῆς Κυβερνήσεως τοῦ Ἑνετικοῦ Κράτους, νίκης, διαμονῆς, εἰρήνης καὶ σωτηρίας αὐτῆς, καὶ τοῦ Κύριον τὸν Θεὸν ἐπὶ πλεόν συνεργῆσαι, κατευοῶσαι αὐτὴν ἐν πᾶσι, καὶ ὑποτάξαι ὑπὸ τοὺς πόδας αὐτῆς πάντα ἐχθρὸν καὶ πολέμιον εἴπωμεν. Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον.

Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν Κυβερνητῶν τοῦ νεοσυστάτου Κράτους τούτου ὑγείας καὶ σωτηρίας αὐτῶν εἴπωμεν. Κύριε ἐλέησον κτλ.

Ἐτι δεόμεθα ὑπὲρ τῶν ἀγωνισθέντων καὶ ἀγωνιζομένων ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς πατρίδος αὐτῶν, καὶ ὑπὲρ τῆς κοπιώσης χωροφυλακῆς τῆς πόλεως ταύτης, καὶ παντὸς τοῦ Ἑνετικοῦ Κράτους, ὑγείας καὶ σωτηρίας αὐτῶν εἴπωμεν. Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον, Κύριε ἐλέησον ».

1. Τίνες αἱ χρησταὶ αὗται ἀγγελίαι δὲν καθορίζεται ἐν τῷ σημειώματι. Ἴσως νὰ εἶναι σχετικαὶ μὲ τὸν εἰς τὴν προηγουμένην ἐπιστολὴν μνημονευόμενον σεισμόν.

2. Ὡς γνωστόν, κατὰ τὸ ἔτος 1848, κατόπιν ἐπαναστατικοῦ κινήματος, ἐκηρύχθη ἀνεξάρτητος Ἑνετικὴ Δημοκρατία.

3. Τῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως, ὑπὸ πρωθυπουργὸν τὸν Μανὶν, συμμετεῖχε καὶ ὁ Θωμαζαῖος.

* *

Αὐτὴ εἶναι ἡ διασωθεῖσα μεταξὺ τοῦ Μαζαράκη καὶ τοῦ Θωμαζαΐου ἀλληλογραφία, ἥτις παρουσιάζει σημαντικὸν ἐνδιαφέρον φιλολογικὸν καὶ ἱστορικόν. Πλὴν τῶν ἐπιστολῶν ὅμως τούτων πιθανὸν νὰ ἔχουν διασωθῇ καὶ ἄλλαι ἐπιστολαὶ καὶ σημειώματα, ἡ ἔκδοσις τῶν ὁποίων θέλει συμπληρώσει τὰς περὶ τῆς γνωριμίας τῶν δύο ἀνδρῶν πληροφορίας καὶ θέλει προσφέρει νέα στοιχεῖα ὅσον ἀφορᾷ καὶ εἰς ἄλλα πρόσωπα καὶ ζητήματα τῆς ἐποχῆς.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΩΡΑΣ